

/ 80

चांदोबा

जानेवारी १९६४

भास्ताचा इतिहास

ग्यासुद्दीन तुघलक वारल्यानंतर तीनच दिवसांनी त्याचा मुलगा महंमद तुघलक याने त्याला बादशाह पदपुस घोषित केले. चालीस दिवसानंतर तो दिल्ली येथे आला आणि त्याने मोठ्या थाटामाटात स्वतःचा राज्याभिषेक करवून घेतला.

महंमद तुघलक हा विक्षिप्त व लहरी स्वभावाचा एक मनुष्य होता. तो विद्वान तर होताच, पण बुद्धिमान होता की माथे-फिरू, क्रूर होता की साधुवृत्तीचा हे सांगणे कठीण आहे. तो फार पराक्रमी होता आणि तत्वज्ञान व धर्मशास्त्र या विषयांत त्याचे असामान्य असे पांडित्य होतं हे मात्र खरं आहे.

त्याची स्वतःची राहाणी अगदी साधी होती. त्याला व्यसन नव्हतं. त्याने दानधर्म पण पुष्कळ केला. त्याला पांडित्य होतं,

पण व्यवहारज्ञान मुळीच नव्हतं. त्याने योजना-लेल्या योजनांच्यामार्गे फार मोठी कल्पना असे, परंतु योजना अमलात आणतांना मात्र त्याला कधीच बस मिळाले नाही. उल्टे राज्याचे व प्रजेचे बरेच नुकसानच झाले. कारण स्वभावाने तो हायड व आततायी होता. कोणी त्याच्या कामांत दोष काढला किंवा त्याच्या इच्छेविरुद्ध केले तर त्याला खपत नसे. त्याच्या योजना अयशस्वी होत गेल्या तत्तसा त्याचा विक्षिप्तपणा पण वाढत गेला. त्याने प्रजेच्या हिताची कांमं करण्याचा खूप प्रयत्न केला. परंतु तो अवकारण ठरला.

गंगा व यमुना या नद्यांच्या खोऱ्यांतील प्रदेशांत त्याने कबलाद केली. तो प्रदेश सुपीक होता खरा, पण दुष्काळ पडला असता त्याने कबलाद केली आणि अवि-

काऱ्यांच्या मदतीने कूरपणाने कर बसली सुरू केली. शेतकरी शेते सोडून पळून गेले. त्यांना परत कामावर लावण्यासाठी त्याने नानाप्रकारचे अत्याचार केले.

१३२७ मध्ये त्याने आपली राजधानी दिल्लीहून दौलताबाद म्हणजे देवगिरी येथे नेली. त्याच्या राज्यांत पंजाब, बंगाल, गुजरात व दक्षिणेकडील प्रदेश असल्यामुळे राज्याचे एक केंद्र म्हणून दौलताबाद येथे राजधानी करण्याची त्याची कल्पना चुकीची नव्हती. याशिवाय मंगोल जातीच्या स्वाऱ्यांची भीति कमी व्हावी हादि हेतु त्यांत एक होता.

त्याने दौलताबाद येथे मोठमोठ्या इमारती व रस्ते बांधले. दौलताबादला जाण्यासाठी जे लोक तयार झाले त्यांना त्याने धन-सहाय्य केले. हे सर्व ठीक होतं. पण दिल्लीची प्रजा दौलताबाद येथे बाण्यास तयार नाही हे जेव्हा त्याला कळले तेव्हा त्याला सर्वेकर राग आला. त्याने हुकूम काढला की दिल्लीच्या नागरिकांनी आपले सामानसुमान घेऊन दौलतानादला आवें. या प्रवासांत प्रजेला किती हालअपेष्ट! सहन पण झाली. प्रजा परत दिल्लीला आली. परंतु दुःखी व काष्टी होऊन. जर्घा अधिक येणे शक्य नाही. तरी ७०० मैलांना पायी

प्रवास लक्षावधि प्रजेला सुखाचा झाला असेल की कष्टाचा हे कळणे तितकेंसे कठीण नाही.

सुलतानाला प्रजेच्या कष्टाची कल्पना आली तेव्हा सुलतानाने दुसरी आज्ञा काढली की राजधानी दौलताबादहून पुन्हा परत दिल्लीला नेण्याचे ठरले आहे. म्हणून प्रजेला पुन्हा दिल्लीस जावे लागले. सुलतानाच्या या लहरी स्वभावामुळे कित्येक लोक प्राणास मुकले व सामान सुमानाची नाताहात काढली. प्रजा परत दिल्लीला आली. परंतु दुःखी व काष्टी होऊन. जर्घा अधिक येणे शक्य नाही. तरी ७०० मैलांना पायी दिल्ली जोसाड पडली व दिल्ली आपले जुने

वैभव घालवून बसली. पुन्हा ते वैभव येण्यास एक दीड शतक तरी लागले.

पुढे सुलतानाने तांब्याचीं नाणीं काढलीं. ही एक मूलग्राही अशी आर्थिक सुधारणा होती. परंतु ही नाणीं सरकारी टांकसाळींतच पाडली पाहिजेत असा कायदा नव्हता. घरोघरी नाणी पाडण्यास परवानगी असल्यामुळे. प्रत्येक घरच एक टांकसाळ झाले. पाटील कुळकर्णी श्रीमंत झाले व सोनारांनीं सोन्याऐवजीं तांब्याचीं नाणीं पाहून सरकारी खजिना भरला. इतिहासकारांनीं असा उल्लेख केला आहे.

सुलतानाने आणखी एक वेडेपणा केला. त्यानें सोन्या-चांदीचीं नाणीं देऊन तांब्याचीं नाणीं विकत घ्यायला सुरुवात केली. त्यामुळे खजिना रिकामा पडला व तुघलकाबाद येथे तांब्याच्या नाण्यांचे वीज लागले.

सन १३२८-२९ मध्य टांन्स ऑक्स-बाना येतील चंगताई सरदाराने भारतावर स्वारी केली. ही स्वारी परतली. पण महंमद तुघलक याने त्याला त्याचा पराभव करून की त्याला घन देऊन परतवले हे सांगणें कठीण आहे.

भारत व चीन देशांच्या सीमेवर असलेला काराकोरम पर्वत जिंकण्यासाठी महंमद तुघलकाने एक मोठे सैन्य पाठविलें. पण अंहीमुळे म्हणा किंवा रसद वेळेवर न पोचल्यामुळे म्हणून, सैन्याला परत फिरावें लागलें. इतिहासकार म्हणतात की अजबे व्हान लोक परत आले व कांहीं इतिहासकारांचे म्हणणें आहे की तीनच परतले. परंतु या स्वारीचा मुख्य हेतू पुरा झाला. त्या प्रदेशांतील लोकांनी दिहलीचे आधिपत्य स्वीकार केलें.

महाभारत

धृतराष्ट्र गांधारी कुंती वगैरेंनीं वानप्रस्था-अय स्वीकारल्यानंतर हस्तिनापुराचे वैभवच जणुंकांहीं हरपलें. मातेचा आजार तुळेल्या मुलांची बी स्थिति होते ती पांडवांनी झाली. कारण लहानपणापासून कुंतीच्या मायेचे लज त्यांच्यावर सतत होतें.

नागरिक व प्रजा देखील दुःखी कधी झाली. इन्द्र धृतराष्ट्र व गांधारी एकदम वनवासास गेलेली पाहून त्यांना दुःख होणें साहजिक होतें.

वडीलवाऱ्या मंडळींच्या अमाधी अनाथ झाल्याचा मस पांडवांना देखील होऊ लागला. अमिमन्यु व उपपांडव माना वीरगति मिळाल्याचें दुःख होतें ते वेगळेंच. जीवनाभर एक परीक्षित मान होता.

प्रत्येकाला कांहीं तरी उणीव आहे असें भासे. पण बोळणार कोण ? परंतु सहदेवाने सर्वांच्या मनांतली गोष्ट सांगून टाकली. म्हणाला—“दादा ! काकांना मेटायला जावें असें तुला वाटत आहे हे मला ठाऊक आहे. आईला एकदां मेदून बावें असें सर्वांना वाटत आहे. पण कोणी बोलत नाहीं. तिला वर्नांत कांहीं काष्ठ तर नाहीं ना निदान पर्वत तरी पाहून आवें असें फार फार वाटतें.

लग्नेच द्रौपदी म्हणाली—“सासुवाईची पुन्हां कधीं मेट घडेल कीं नाहीं, शाची राना मला कित्येक दिवसापासून वाटत आहे. तुम्हांला पुरुषांना काय ? राज्य-कारभारांत एकदां गेफे झालांत कीं जगांतली एक देखील गोष्ट आठवत नाहीं. पण आम्हां

स्त्रियांना आपले लोक व आपलें माणसें या पलीकडे कांहीं दिसत नाहीं. तुम्हांला कासें असतील तर तुम्हीं आपापलीं कामें पहा, पण आम्हां बायकांना जाऊन येऊं घा.”

युधिष्ठिरानें मन देखील सर्व बडील मंडळीस ज्ञेय्यासाठीं अधीर झालें होतें. पण तो स्वतः कसा बोलणार? सहदेव व द्रौपदी दोघांनीं बोलून दाखविल्यावर जास्त विचार करीत बसला नाहीं. वनगमनाची सवारी करण्यास त्यानें सांगितलें.

127

सर्वांना परमानंद झाला. सर्वांत वृद्ध कृपाचार्य, त्यांनाच सर्वांनीं पुढाकार दिल्या व त्यांच्या आज्ञेप्रमाणें वनगमनाची सर्व तयारी झाली. रथ, हत्ती, घोडे, उंट जें वाहन मिळालें त्यांत बसून लोक निघाले. ज्यांना हीं वाहनें नव्हतीं ते पायींच निघाले. द्रौपदी वगैरे स्त्रियांसाठीं पाचल्यांची व्यवस्था करण्यांत आली. घौम्य व युयुत्सु फक्त दोघे नगराच्या रक्षणासाठीं भागे राहाले.

सर्व कुलक्षेत्र येथें येऊन पोचले. शतभूष धृतराष्ट्र वगैरे ज्या वनांत रहात असत ते जवळच होतें. म्हणून सर्वांनीं आपापलीं वाहनें तेथेंच सोडलीं व पायींच निघाले. द्रौपदी वगैरे स्त्रिया देखील पायींच निघाल्या.

केळ्यांच्या झाडांआड आश्रम होता. तेथें कोणीच नव्हतें. सर्वत्र सामसूम होती. परंतु पांडवांना आलेले पाहून जवळपास राहणारे ऋषी व मुनी आले. सर्व यमुनेवर स्नानास गेल्याचे त्यांनीं सांगितलें.

पांडव यमुनेवर गेले. दूर धृतराष्ट्र आंबोल करून सूर्याला अर्घ्य देत होता. सर्वांत पुढें सहदेव धांवत गेला व त्यानें कुंतीला नमस्कार करून तिला मिठीच मारली आणि लहान मुलासारखा रडूं लागला.

बांदोबा

16 / 80

कुंतीच्या डोळ्यांस प्रेमाश्रु आले व तिनें त्याला उभा करून पोटाशीं धरलें आणि गांधारीला म्हणाली—“सहदेव आला आहे.” नंतर सर्व पांडव एकामागून एक येत असलेले दिसले.

कुंती धृतराष्ट्र आणि गांधारीला वाट दाखवीत पुढें निघाली. पांडवांनीं पुढें धांवत येऊन त्यांच्या हातांतून पाण्यानें भरलेले तवि व धागरी घेतल्या व सर्वांना घेऊन द्रौपदी वगैरे स्त्रिया आणि नागरिक वार पहात उभे होते तेथें गेले.

युधिष्ठिरानें कोण कोण आले आहे हे सांगितलें आणि नव्या मंडळींचा थोडक्यांत परिचय करून दिल्या. सर्व आस मंडळीं आलेली पाहून धृतराष्ट्राला आपण परत हस्तिनापुरीच पोहोचलों असा आनंद झाला. स्त्रियांनीं आपल्या ससू-सासऱ्यांना नमस्कार केला व सर्वांनीं आश्रमांत प्रवेष्ट केला.

जवळपासचे ऋषी व मुनी पांडवांना भेटायला म्हणून आले. धृतराष्ट्रानें त्यांची ओळख करून दिली. नंतर हस्तिनापुराची कुशल वार्ता विचारली व राज्यकारभारा-विषयीं चर्चाही केली. युधिष्ठिरानें सर्व साहिती सांगून वनवासाचा कांहीं कष्ट झाला

का असें विचारलें. नंतर विदुर दिसला नाहीं म्हणून त्याच्याविषयीं विचारपूस केली.

धृतराष्ट्र म्हणाला—“विदुर फार शकला आहे. रानांत सतत फिरत असतो.” ऋषी मुनी केव्हां केव्हां तो भेटतो असें सांगितलें. सुदैवानें त्याच वेळीं सर्वांना विदुर कूर कोठे तरी जात असलेला दिसला. त्याचें सर्व अंग धुळीनें भरलें होतें.

युधिष्ठिर धांवत विदुराकडे निघाला. ओरडून म्हणाला—“काका! मी आलों आहे मेटायला.” आणि त्याच्या पाठीमागे

बांदोबा

घातत नेला. विदुर एका वाट झाडीत शिरला. मधूनमधून तो दिसे. युधिष्ठिराचा आवाज त्याच्या कानावर पडला की नाही कळले नाही. त्याने मागे वळून देखील पाहिले नाही. शेवटी एका निर्जन स्थायी विदुर उभा असलेला दिसला. तो इतका थकला होता की त्याला ओळखणे देखील कठीण होते. युधिष्ठिराने जवळ जाऊन नमस्कार केला आणि म्हणाला—“काका! मी युधिष्ठिर!” युधिष्ठिर विदुराच्या समोर उभा होता. तेव्हा एक अद्भुत गोष्ट घडली. विदुर एक लावून बराच वेळ त्याच्याफडे पहात उभा राहिला. युधिष्ठिराला असे वाटले की विदुराने सशरीर त्याच्या शरिरात प्रवेश केला. जणुंकांहीं दोघांचा जीव व आत्मा एक होऊन गेला. युधिष्ठिराला क्षण भर देहमात राहाले नाही.

थोड्या वेळाने स्वतःला सावरून त्याने विदुर कोठे दिसतो का पाहिले तेव्हा त्याला

विदुर एका झाडाला टेकून, डोले मिटून निश्चेष्ट बसलेला दिसला. मुलूची फळा तोडावर स्पष्ट दिसत होती.

तेव्हा युधिष्ठिराला व्यास मुनींनी एका सांगितलेली गोष्ट आठवली. व्यास मुनी म्हणाले होते की विदुराचा आत्मा तुझ्या आस्थात मिळून जाईल. त्याने विदुराच्या देहाचा वहन-संस्कार करण्याचे ठरवून बिता रचली. त्यावेळी आकाशवाणी झाली—“युधिष्ठिरा! याच्या शरिराचा अंत्यविधि करण्याची आवश्यकता नाही. ज्याने स्वतःच्या इच्छेने देह ठेवला त्याच्यासाठी शोक करू नकोस.”

युधिष्ठिराने त्या देहाला स्पर्श केला नाही व आश्रमात परत येऊन घडलेले वृत्त सांगितले. ते ऐकून श्रुताप्टाळा आनंदच झाला. सर्वे हस्तिनापुरवासिनांनी ती रात्र आश्चर्यातच आनंदाने घालवली. कोणाला हस्तिनापुराची आठवण देखील झाली नाही.

अध्यानक दरी

[२१]

[लक्ष व त्याच्या दोघां साठी मिश्रला पळटण्याचा ठाव ब्रह्मदेवीने थोडल्याप्रमाणे सावला. ब्रह्मदेवी व यक्षमुल पारवाराच्या अनुशासनाच्या दाती तिने कैव झाले होते. ब्रह्मदेवी ओरडला कबुला सोडून घोषात तार करा. पुढे नाचा]

ब्रह्मदेवीचा आवाज लहूने ओळखला व घरले व त्याच्या हातांतली आणि जयमल व बटून तिकडे पाहू लागला. समोर गोमांग या दोघांची शस्त्रे काढून घेतली. तिघांना घेऊन उमे राहिलेल्या पंखबास्यांना त्या तिघांना त्या असहाय व निरुपाय अवस्थेत पाहून जितवर्मा व शक्तिवर्मा खद-खदां हुसू लागले व म्हणाले—“बरे झाले आम्ही आपल्या तलवारी वेळेवरच पाजल-कृत घेतल्या.”

इतक्यांत महाकायने आपल्या चावकाने इतक्यांत चार पांच पंखबास्यांनी त्याला दोघांच्या तलवारी ओढून घेतल्या आणि

Fullscreen

127

X

20 / 80

विकृत घेतले होते, ते व्यापारी केव्हाच यमसदनास गेले आहेत.”

“होय ! ते मेले म्हणून त्यांना विकलेली वस्तु माझ्याकडे परत आली. तुम्हांला एवढे देखील कळत नाही का रे सुखीना !” महाकाय दहाबून म्हणाला.

जितवर्मा व शक्तिवर्मा महाकायाला मारण्यासाठी धांवले. पण महाकायाने दोघांना दोन्ही हातांनी मांजर उंदरांला धरत तसे धरले आणि गरगर किरवून दूर फेकून दिले.

ब्रह्मदेवी ते सर्व इतका वेळ पहात उभा होता. त्याला इतकी चीद आली की त्याने गरुडराजाकडे वळून म्हटले—“गरुडराज ! हे तिघे आपसात कुत्र्यामांजरांसारखे मांझून स्वतः मरणार व लखू व त्याचे साथी आपल्या हातांतून निसडून पळून जाणार.”

गरुडराज आपला माला त्या तिघांकडे रोखून ओरडला—“जितवर्मा व शक्तिवर्मा सोडा त्या धटिंगणाळ ! हे तिघे माझे गुलाम आहेत. मी त्यांना पकडले आहे.”

गरुडराजाची ती गर्जना ऐकून दोघांनी महाकायाला सोडले आणि आपापल्या

तलवारी घेऊन द्रांत ओठ बांधित एका वाजूला उभे राहिले. महाकायाने पण धांपा टाकित आपला चाकूक उचलून घेतला आणि तो खांबावर टाकून करड्या नजरेने ब्रह्मदेवीकडे पाहू लागला.

ब्रह्मदेवी लखूजवळ गेला व त्याच्या पाठीवर घेमांने हात फिरवीत म्हणाला—लखू, अरे, माझ्याशी वांकडे ? मी तुझा शिवेची आई हे, तू बाईत संगतीत पळून—या गुरुदोळाच्या नावाळ कागून स्वतःचे हित व अहित कशांत आहे हे देखील विसरलास. मी तुला एक कोट्याधीश, नव्हे इहलोकाचा मालक करायला निघाको होतो, स्वतःच्या इच्छेने नव्हे, कालभैरवाच्या आज्ञेने. परमेश्वर कृपेनेच पुन्हा तुझी व माझी भेट घडली आहे. अग्नि आणि वायु यांचीच जणू ही भेट आहे. आता आपल्या बाटेवर कोण आडवा उभा राहतो ते पाहतां.”

ब्रह्मदेवीच्या त्या मोठगोठ बोलण्याने लखू खूष होण्याऐवजी जास्त चिडला. त्याने आपल्या पाठीवरचा त्याचा हात किडकाळून त्याला दूर काढले व म्हणाला—

“ब्रह्मदेवी तुझ्या या फुसलावण्याने मला

भुरळ बडेल असें तुला वाटत असेल. तू किती मोठा मानिक आहेस हे मला देखील ठाऊक आहे.”

ब्रह्मदेवी आपला राग पिऊन स्वतःला आवकून म्हणाला—“लखू ! पुरे कर बटवट तुझी, उपकारकर्त्याला अशीच उत्तरे करतात वाटते ? तू माझा जो अपमान केलास तो मला एवढा लागला नाही. पण तू माझ्या मंत्रशक्तीचा अपमान करून स्वतः काळभैरवाचा अपमान केला आहेस हे विसरू नकोस. पुन्हा जास्त कांही बोललास तर उभाचा उभा राखेचा एक डींग होऊन

पडशीक हें लक्षांत ठेव. ती शस्त्र सर्व अंगाक फांखून मी त्या मयरींच्या तळावांत बुडी मारीन आणि कालमैरवाकडे निघून व्हाईन. या जयमलका एकशिगी पोडा होण्यापलीकडे मंत्रज्ञान काय आहे !” नंतर जयमलकडे वळून म्हणाला—“या दुष्टाला, आ गुरुद्राष्टाला धांपांनी व भास्यांनी भोसवून ठार करा व याचें मेल गिवाडांच्या हवाली करा.”

ब्रह्मदंडीचें वाक्य पुरें होण्यापूर्वीच जिववर्मा व शक्तिवर्मा जयमल व गोमांगला ठार करायला तळवारी घेऊन घांवले. परंतु

Fullscreen

127

X

◀

⌘

▶

22 / 80

इतक्यांत गरुडराजानें आपल्या भालवानें त्यांच्या हातांतल्या तळवारी खाडी जमिनीवर पाडल्या व म्हणाला—“भावा ! भावा !” तो पुढें म्हणाला—“या दोघांना पाहिल्या-पासून मला एक गोष्ट सुचली आहे. खाचीं तोडें गिवाडासारखी विसत आहेत. तेन्हां गिवाडांच्या जातीचे हे मनुष्य असावेत. आम्हां गरुडजातीची सेवा करायला ही गिवाडेंच उपयोगी पडतील. आमच्या जातीच्या लक्षांत देखील लिहिलें आहे कीं या गिवाडजातीला आपले दास म्हणून वागवा व त्यासाठी त्यांचें रक्षण करा. तर मग हे दोघे भालपासून आम्हें दास झाले आहेत.”

नंतर तो आपल्या अनुवावांकडे वळून म्हणाला—“या दोघांना माझ्या घरी नेऊन यांच्यावर कडक नजर ठेवा. माझे पंख घुवून बालवण्याचें काम यांना द्या.”

गरुडराजाच्या आज्ञेनें पंखवाले अनुयायी जयमल व गोमांगला धरून येऊन जाऊ लागले तेन्हां ब्रह्मदंडी त्यांना मध्येच अडवून गरुडराजाला म्हणाला—“गरुडेश्वरा ! अशी धाई करूं नकोस ! तूं यांना जखून ओलवले नाहींस ! हे तुझ्या हातावर तुरी देऊन

निघून बालीव. या गोष्टीचा बरा विचार कर. पळाले तर ते नुसते पळणार नाहींत तुला ठार करून पळून जातील ! माझे ऐक, आतांच्या आतां यांचे मांस गिवाडांना खायला घाल.”

पण ब्रह्मदंडीचें तें बोलणें गरुडराजाला आवडलें नाहीं. तो म्हणाला—“ब्रह्मदंडी तूं लाल सहान गोष्टीची इतकी भीति मनांत बाळगतोस, मग ती भयानक दरी कशी काय विकणा ! पराना कावळा करणारा कावळाच दिसतो आहेस तूं ! कावळ्यासारखी ‘काव काव’ खूप करतां येते तुला. आमच्या लक्षांत लिहिलें आहे व कावळ्याच्या जातीच्या माणसांना गिवाड जातीच्या माणसांची चाकरी करायला नेमां. तुला या दोघांची चाकरी करायला मी नेमलों.”

गरुडराजाचें तें उफाटें बोलणें ऐकून ब्रह्मदंडीच्या पायाखालची जमीनच जणूं कांहीं सरकली. हातांतली जादूची कांडी इकडे विकडे फिरवीत व कांहीं तरी मंत्र पुसपुसत तो म्हणाला—“गरुडराजा ! तूं कालमैरवाच्या शिष्याचा अपा अपमान केला आहेस. पण मला वाद घालायचा ब्रह्मदंडीनें हकूच महाकायला कांहींतरी

नाहीं. तूं काय वाटेक तें कर त्या दोघांना घेऊन. मी लखूला घेऊन भयानक दरींत निघून जातो. मी तुला वचन दिलें होतें त्याप्रमाणें मनुष्यबली देण्यासाठीं तुझ्याकडे मी मनुष्य पाठवितों. उद्यां सकाळीं आम्ही निघूं !”

“ठीक ! खाला माझी हरकत नाहीं ! आधीं चल बरोबर !” असें म्हणत गरुडराज निघाला. त्याच्याबरोबर इतर सर्व निघाले. लखू जयमल व गोमांगल्या पुढें व मागे पांचवांच पंखवाले नाळत होते. ब्रह्मदंडीनें हकूच महाकायला कांहींतरी

खुण केली. तो गर्दीतून थोडा वाजुला झाला. त्याच्या जवळ जाऊन ब्रम्हदेवी त्याच्या कानांत म्हणाला—“महाकाय ! तू बीश्चुलामणी आहेस. माझे ऐक. आपण या पदयाच्या खिळारांत का राहणार ? उघा पहाटे तू व मी जितवर्मा आणि शक्तिवर्मा लखूला वेऊन न कळत पाय काढू या. लखूला कोठे निसई दिला नाही तर भयानक दरीतील अखोट घनराणीची मारुकी आपल्या हातीं आलीच समज. पण तो जर का पळून गेला तर फुटकी कवडीदेखील आपल्या हातीं येणार नाही.”

“या टीचभर पोरानी हुतकी बाखापणी तुझ्या तोंडून ऐकून मला तरी आश्चर्य वाटतं. माझ्या मते याची किंमत नीच सोन्याच्या नाण्यांपेक्षाही देखील नसेल.” महाकाय म्हणाला.

“मा रे वा ! तू तरी काय बोलतोस ? अरे तू त्याला ओळखला नाहीस वाटतं ? तो सामान्य पोर नाही. त्याच्या हातावर राजयोग आहे राजयोग ! त्याच्या हातावर तागमुद्रा पाहिलीस तर तुला माझ्या म्हणण्याची साक्ष पटेेल. स्वतः काळमैस्वाने ती मुद्रा आपल्या हातांनी कोरली आहे. त्याचा अपमान होईल असे बोललास तर !” असे म्हणत ब्रम्हदेवीने नाटकी सोंग करून आपले कान धरले व दोन्ही हातांनी आपल्याच गालांत मारून घेतले.

“तो ब्रह्मपुत्राचा राजा होईपर्यंत तुझ्या या सर्व गप्पांवर माझा विश्वास नाही बसणार ! मला काय, मूंक्या वाटेक तें कर. तू दिलेले वचन मात्र तू विसरू नकोस ! बजावून ठेवतो.” महाकाय म्हणाला.

ब्रम्हदेवी व महाकाय यांचे हे गुप्त बोलणे व त्या पुढींचे सर्व बोलणे श्वानकर्णाने नेमतेले काही गुप्तचर दगडाआड बसून

चांदोबा

एकत्र होते. लखू व त्याचे अनुयायी शरड राजाच्या हातीं कैद झाल्यापासूनची हलंबूत बातमी श्वानकर्णाकडे पोचली होती.

लखू आपल्या अनुयायांसह आग ओकणाऱ्या शिवाच्या गुहेत शिरला तेव्हां श्वानकर्ण व भार्जव आपल्या अनुयायांसह तेथे वाट पहात उभे होते हे आठवतच बसेल. सिंह पळून गेल्याची गोष्ट त्यांना कशीतरी कळली. दोघे आपल्या अनुयायांसह गुहेत शिरले. श्वानकर्णाला आपली पूर्वजांची गदा सांपडली. नंतर ते लखू व गोमांग यांच्या पावलांच्या खुणा पहात पडात जांच्या मागून निघाले. गुहेच्या पलीकडच्या दाराजवळ जाऊन त्याने बाहेर डोकावून पाहिले तेव्हां त्याला महाकायाच्या पायांवर लखूने ठेवलेली तलवार व त्यानंतरचा सर्व प्रकार दिसला. समोरचा हल्ला करून त्यांना विकणे अशक्य आहे हे ओळखून त्यांनी गनिमी काव्याने आपल्या उपकारकर्त्यांना सोडविण्याचे ठरविले.

भार्जव व श्वानकर्ण यांचे सस्त्र झाले व त्यांनी लखू व त्याच्या साथी मित्रांना सोडविण्यासाठी आपल्या सर्वस्वाचा होम करण्याची प्रतिज्ञा केली.

श्वानकर्णाने आपल्या अनुयायांना जवळ बोलावून सांगितले कीं काळोख पडल्यावर तुम्ही गुहेपलीकडे जा. तेथे पंस्ताराव्याचे पडलेले पंख सांपडतील ते घेऊन लावून ध्या व त्यांच्याच पैकीं तुम्ही आहां असे वास्तवीत तुम्ही स्वतः गसरराब लखू व त्याच्या साथ्यांशीं कसा व्यवहार करतो हे पहात रहा व आम्हांला कळवीत रहा.”

भार्जव म्हणाला—“ठीक आहे ! मी देखील एका दोघांना त्यांच्याबरोबर पाठवून देतो. आतां आपली दोघांची मिळून ही जबाबदारी आहे.

चांदोबा

थोड्या वेळाने सूर्यास्त झाला. हळू हळू काळोख पडू लागला. श्वानकर्णी व माब्रिचे अनुयायी रांगत रांगत गुहेबाहेर निघून गेले. श्वानकर्णीने सांगितल्याप्रमाणे त्यांनी जमिनीवर बिछुरलेले पंख लावून घेतले. ते पंख दुशारी झालेल्या युद्धात गळून पडलेले होते. वाटेत त्यांना पाहून कोणाचा संशय आला नाही. कोणी त्यांना अडवले पण नाही. ते एकामागून एक राहुटी व शोपण्या पहात सास ब्रह्मदेवी व महाकायाच्या राहुटीजवळ येऊन पोचले. मशालीच्या धुकु उजेडात त्या दोघांना ओळखणे त्यांना तेवढे कठीण गेले नाही, येथेच कोठे तरी जवळ लवू व त्याने साथी असणार असे अनुमान करून ते थोडे पुढे गेले. त्यांचे अनुमान खरे निघाले. एका राहुटी समोर जितवर्मा व शक्तिवर्मा तळवारी

हातात घेऊन पाहारा देत होते. आत लवू, जयमल व गोमांग एका चटईवर बसून आपसांत काहीतरी बोलत होते.

श्वानकर्णीचे अनुयायी निस्संकोच पुढे गेले व म्हणाले—“दूर उभे रहा एका बाजूला! गरुडराजाची आज्ञा आहे की आतांच्या आता या तिघां दुष्टांना त्यांच्यासमोर हजर करावे.”

जितवर्मा व शक्तिवर्माने मशालीच्या उजेडात त्यांचे चेहरे लक्ष लावून पाहिले व बाजूला सरकले. इतक्यात जितवर्माच्या डंका आली. “हे पंखवाल्या जातीचे दिसत नाहीत! रानटी जातीचे दिसत आहेत!” तो शक्तिवर्माला म्हणाला.

“मला देखील तोच संशय आला.” म्हणत तो तळवार घेऊन पुढे सरसावला व म्हणाला—“कोण तुम्ही? थांबा!”

[पुढे चाल]

थांबोवार्थे रिजिता

[२]

मुळाचे नांव चद्रवर्सीम असे ठेवल्यानंतर त्याचा मामा म्हणजे मुळनारचा भाऊ सालिहा त्याला उचलून घेऊन खेडसरखा त्याच्याशी खेळत घरभर हिंडू फिंकू खेळला. मुळनार व बादशाह यांच्यासमोर थांबत येऊन पाहतां पाहतां त्याने खिडकीतून बाहेर उडी मारली आणि समुद्रात अटश्य झाला. बादशाह बोरडत होता. स्वतःला आवकं व शकल्यामुळे तो लहान मुलासारखा रडू लागला. मुळनारने त्याची अनेक प्रकारे समजूत घालण्याचा प्रयत्न केला. म्हणाली—“अगदी मिण्याचे कारण नाही. आपल्या मुलाच्या जिवाला थोडा देखील अपाय होणार नाही. त्या मुलाला नऊ महिने आपल्या पोटांत वाढवणारी मी आहे स्वतः तुम्ही वाचवून गेला होता, नाही का?”

सांगत असतां तुम्हाला मिण्याचे कारण उरत नाही. माझा भाऊ आपल्या भाच्याला आपल्या राज्यांत घेऊन जाऊन सुखरूप परत घेऊन येईल. आपल्या मुलाच्या अंगाला पाण्याचा एक थेंब देखील लागणार नाही. सो आपला दोघांचा मुलगा आहे. तुमचे रक्त त्याच्या अंगात खेळत आहे तसे माझे देखील खेळत आहे. मला ब्रशी पाण्याची भीति वाटत नाही तशी माझ्या मुलाला देखील वाटणार नाही.” परंतु सालिहा मुलाला सुखरूप परत घेऊन येईपर्यंत राजाच्या मनाचे समाधान झाले नाही. सालिहा उडी मारून भाच्याला घेऊन हंसत आत आला. म्हणाला—“मी समुद्रात उडी मारलेली पाहून आपल्या पोटांत वाढवणारी मी आहे स्वतः तुम्ही वाचवून गेला होता, नाही का?”

“पुन्हा मुलगा दृष्टीस पडेल या गोष्टीवर माझा विश्वासच नसत नव्हता !” राजा म्हणाला.

“आतां माला पाण्याचे भय उरले नाही. मी स्वदेशी जाऊन समुद्रांत राहणाऱ्या मानवजातीला जावइमक असें सर्व मंत्र याला देऊन टाकले आहेत. आयुष्यभर जमिनीवर किंवा पाण्यांत हा स्वेच्छेनें सुखरूप हिंदू किंवा शकेल. तुम्ही अगदीं बेफिकीर रहा !” सालिहा म्हणाला.

गुलनारनें आपल्या सुलाला उचळत घेतलें. सालिहाने बरोबर आणलेली एक

पिशवी काढली व मालिचावर अनेक अयूलन रले ओतलीं. तीं सर्व समुद्रांतलीं दुर्मीळ अशीं रले होती. “माच्याला आजोळ दाखवून रिकाम्या हाताने कसे आणावयाचे म्हणून चाईचाईत जी रले मिळालीं तींच उचळत घेऊन आलो.” सालिहा म्हणाला.

ती रले पाहून तर बादशाहचे डोळेच दिपून गेले. तो म्हणाला—“गुलनार ! तुझ्या मावाने आणलेल्या एकेका रलाने माझ्या राज्यासारखीं राज्ये निव्वत घेतां येतील.” गुलनार खाली मान करून स्मित करून

म्हणाली—“ही आपल्या चरणांमुळाच्या समोर कांहींच नाहीत. तुम्ही माझ्यावर व आमच्या कुटुंबावर जें प्रेम दाखविलें व आमचा आवर केलात त्याच्यासमोर ही कुच्छ रले काय मोलाची ?”

बादशाहाने आपल्या मेहुण्याला प्रेमादरपूर्वक आलिंगन करून त्याचा सत्कार केला व म्हणाला—“तुम्ही सर्वांनीं कांही दिवस माझ्या महालांत राहून तुमच्या सहवासांत अनंदाने राहण्याचे भाग्य मला द्यावें.”

सालिहा म्हणाला—“आपल्या शब्दानेंच आम्हांला किती मान मिळाला आहे.

पाण्यांत राहण्याचीं आम्हांला संकय आहे. पाण्याबाहेर फार दिवस राहाल्यानें आम्हांला त्रास होण्याचा संभव आहे. तेव्हां आम्हांला निरोप द्यावा. आम्ही पुन्हां केव्हां तरी येऊं आपणांला भेटायला.”

“तुमच्या देशांत यावे असें मला किती वाटतें ! पण ते मला शक्य नाही.” बादशाह म्हणाला. त्यानंतर गुलनारची आई, भाऊ व इतर मंडळी निरोप घेऊन पाण्यांत उतरली व अद्भुत झालीं.

चंद्रवर्षीमला चवथें वर्ष लागलें. तोपर्यंत त्याला वेंगावरचेंच दूध होतें. म्हणून

समुद्रांत राहणाऱ्या मनुष्यजातीचे गुण त्याला आईच्या दुधातूनच सहजी मिळू शकले. बादशाहाने त्याच्या शिक्षणाची उत्तम व्यवस्था करून दिली. त्याला पंधरवें वर्षे लागले तो पर्यंत खरीप सौद्याबाबगेवर विद्या, अधाराद्वय व इतर कलेत तो पारंगत झाला.

उत्तरवय येत गेली तसे मुलाचा राज्याभिषेक करून मोकळे व्हावे असे बादशाहाला वाटू लागले. तो मुलाला घेऊन दरबारांत गेला आणि त्याने त्याचा राज्याभिषेक करून टाकला. त्याच्या डोक्यावर राजमुकुट ठेवून तो स्वतः एका बाजूला उभा राहिला.

चांदोबा

Full Screen 127 30 / 100

बदबसीमने त्या दिवशी स्वतः दरबाराचे सर्व काम पाहिले. त्याची कर्तव्यगारी पाहून सर्व दरबारी नकित झाले. संध्याकाळी तो आपल्या बड्ड्यांबरोबर आईला भेटायला गेला. मुलाच्या डोक्यावर राजमुकुट घातून आईच्या डोक्यातून आनंदाची आंमवे आली.

एक वर्षे आनंदाने लोटले. बादशाहाने अंधरुण धरले आणि एका आठवाळाच्या आत आपल्या बायकोला व आईला दुःख-सागरांत खेडून तो परलोकां निघून गेला.

एक महिनाभर राज्यांत शोककळा होती त्यानंतर बादशाहाच्या कबरीवर एक स्मारक उभारण्याचे ठरले.

गुलनारच्या माहेरची मंडळी गुलनारला भेटायला आली. बादशाहाचे प्राणोत्क्रमण एकाएकी झाल्यामुळे त्यावेळी हजर राहून शकल्याबद्दल त्यांना फार फार वाईट वाटले.

बदबसीम स्वतः राज्यकारभार पाहू लागला. तो नियमितपणे दरबारांत जाई व आपल्या बजीरांच्या सल्लागारप्रमाणे राज्यकारभार पाही आणि एक वर्षे लोटले.

एकदां सालिहा बहिणीला व भाच्याला नेटण्यासाठी आपल्या समुद्रांतल्या राज्यांतून आला. बदबसीम पहंगावर झोपलेला होता

भावाबहिणीचे बराच वेळ बोलणे चालू होतं. सालिहा आपल्या भाच्याच्या गुणांचे वर्णन करत होता. स्वतःची प्रशंसा चालू असता आणि ती ऐकत आहां हे बोलणाराला कळू नये म्हणून तो डोळे बंद मिटून अंधरुणावर पडून होता.

सालिहाने आपल्या भाच्याच्या लढाची गोष्ट आपल्या बहिणीजवळ काढली. म्हणाला—“तुला मुलगा आतां क्यात आला आहे केलेवर त्याचे लक्ष करून दिलेले बरे. समुद्री राज्यांतल्याच एखाद्या राजकन्येशी त्याचे लग्न करून घावे अशी माझी सूचना आहे.”

“तू अगदी माझ्या मनांतली गोष्ट बोललास बंधू. मुलाचे लग्न व्हावे घातून जास्त आनंदाची गोष्ट आणि काय असणार? नातवाचे तोंड पाहिले की मनाचे समाधान होईल व मी आनंदाने डोळे मिटीन पण मुलगी पाहिली आहेस का तू?”

सालिहाने अनेक मुलींची नावे सांगतली गुलनारने त्या मुलींची नावे ऐकली मसली तरी त्याच्या आई-बापांच्या विषयी विनंती ऐकले होते. तिने एकीच्या बापाविषयी तर दुसरीच्या आईविषयी

आपली बापसंती स्विकारली. एकीच्या कुळाविरुद्ध तिचे मत पडले. पण सालिहाने सुचविलेल्या मुलीपैकी एक देखील तिच्या पसंत पडली नाही.

“आपल्या मुलाकरिता चांगली मुलगी मिळावी हे तुझे म्हणणे मला कबूल आहे. नरें तर आणि एका मुलीविषयी तुझे मत सांग. पण तिच्याविषयी मुलाच्या कानावर चकार शब्द जात कामा नये.” सालिहा म्हणाला.

गुलनारने जवळ जाऊन पाहिले. मुलगा स्वस्थ पडून होता. तो झोपला आहे असे

समजून ती सालिहाला म्हणाली—“काही हरकत नाही. बोल, काय सांगायचे आहे तें.”

“हें पहा, एक रानकुमारी आहे. पण तिला धून करून घेणें अशक्य आहे. तिचा त्रास प्राण गेला तरी या संबंधास कबूल होणार नाही. तिच्याशी लक्ष ठेवून राह्या माचवाला या संबंधी काही कळतां कामा तथे.

“अरे हो, पण ती मुलगी कोण? तिच्या बापाचे नांव गाथ काही सांगलील की नाही?” गुलनारने विचारलें.

“मुलीचें नांव जहानारा असें आहे. ती समुद्राचीच मुलगी आहे. तिच्यासारखी सुंदर या त्रिलोकान्त मिळणें अशक्य. तिचा रंग, तिचे केस, तिचे डोळे नाक सर्व काही कल्पनेबाहेर सुंदर आहे.” सालिहा म्हणाला.

“नांवाला साजेस असेच तिचें रूप आहे म्हण ना! तिला ही आपली सून करून घ्यायला तयार आहे.” गुलनार म्हणाली.

“पण तिच्या नावानें कबूल केलें पाहिजे ना? तो एक राक्षस आहे. त्या राजकन्येला

मागणां धाकट्या जा कोणा आला त्या सर्वांना सारहून करून त्याने त्यांचा अपमान केला. आपण मागणी घातली तर आपली काय गत होईल देवच जाणें. नुसता विचार मनांत आला तरी खंयचेर शहारे उभे राहतात म्हणूनच मी मागे पुढें करीत आहे.” सालिहा म्हणाला.

“असें असले तर आपण देखील स्वस्थ राहून चाळवयाचें नाही. काही तरी लटपट करीत पाहिजे.” गुलनार म्हणाली.

त्याचें समाधान संपत आलें होतें. त्याच वेळी नदरसीम जागा झाल्यासारखें त्यांना

वाटले. म्हणून दोघे गप्प बसली. परंतु त्यांना नको होतें तेंच झालें. कारण नदरसीमने त्याचें बोलणें ऐकलें होते. जहानाराला भेटण्यासाठी त्याचे मन उतावीळ झालें पण त्यानें मनांतली गोष्ट कोणाला सांगितली नाही. आईजवळ किंवा मामाजवळ तो काहीच बोलला नाही. परंतु

रात्रदिवस जहानाराचा विचारच त्याच्या मनांत घोळत असे व त्या काळजीनें तो क्षमिष्टासारखा वागूं लागला.

एकदा पहाटे तो उठला व आपल्या मामाला जागा करून म्हणाला—“मामा,

समुद्रकाठीं फिरायला जावें असें वाटत आहे. तुम्ही येतां का ?" सालिहाबरोबर निघाला. दोघे समुद्रकाठीं येऊन पोचले. बराच वेळ ते समुद्र किनाऱ्यावर थाकून चालत होते. परंतु बदरसीम मामाजवळ कांहीं एक बोलला नाही. सालिहानें पण त्याला काहीं विचारलें नाहीं. बदरसीम एका खडकावर बसून महानाराचें नांव घेऊन तिच्या विरहामुळे रडत एक विरगीत म्हणू लागला

तें गीत ऐकून सालिहा म्हणाला "सर्व त्या जगाची मजी ! म्हणजे तुझ्या आई त्या जगाची मजी ! म्हणजे तुझ्या आई जवळ मी जें काहीं बोललो तें सर्व तूं ऐकत

हातास. त्या मुलीविषयी तिच्या बापाकडे आम्ही निरोप देखील पाठविला नाहीं व तूं आपलें ह्मण तिच्या हवाली करून मोकळा झालास ? मला याबद्दलच फार वाईट वाटत आहे."

"तिच्याशिवाय मला हें जिणें व्यर्थ वाटूं लागलें आहे." बदरसीम म्हणाला.

"तरमग चरु घरी. आपल्या आईला जाऊन सांग. समुद्राजाकडे जाऊन या मागणी घालायला !" सालिहा म्हणाला.

"मी आईजवळ याविषयी कांहीं एक बोलणार नाहीं. ती या गोष्टीम कधीच कबूल होणार नाहीं. त्या समुद्राजाचें वर्णन तुम्ही जसें केले आहे तसें तें खरें असेल तर त्या नर राक्षसाकडे ती मला स्वतः होऊन कशी पाठवील ? मला तिचा स्वभाव चांगला ठाऊक आहे." बदरसीम म्हणाला. त्यानें मामाजवळ हट्ट केला की समुद्राजाकडे ताबडतोब जाऊ या आणि आईला फळण्यापूर्वी परत येऊ या.

सालिहा तरी काय करणार ? अन्नावर बरोस ठेवून दोघांनी समुद्रांत उडी मारली. सालिहानें खाला स्वरूपासाठीं म्हणून एक अंगठी घिली.

सालिहा प्रथम आपल्या घरा येऊन गेला

नावाला पाहून आजोला व आजोळच्या इतर मंडळींना फार आनंद झाला. आजोनें नावाला जवळ ओळून कुठ्यावून विचारलें— "वाळ, तू एकदां आलास, आईला कां नाहीं बरोबर घेऊन आलास ? तिची तळवेत योगें ठीक आहे ना ?"

"तिनें सर्वांना बखल सांगितला आहे आजो !" बदरसीमनें एक थाप मारली.

बदरसीमला राजवाडा दाखविण्यासाठीं त्याची मावशी व इतर स्त्रिया निघून गेल्यावर सालिहानें घडलेलें वृत्त वर्णन करून आईला सांगितलें.

आई त्याला खूप रागावली म्हणाली "तू या गोष्टीम कबूल कसा झालास ? अत्याचारी समुद्राजाचा स्वभाव तुला माहीत नाहीं का ? तुम्ही दोघे तो झोपला होता तेथे बोलत कसे बसलात हेंच मुळीं मला कळत नाहीं. एवढे मोठे झालांत पण आपल्या गोष्टी तुम्हांला काढूं नयेत म्हणजे आश्चर्य आहे."

"तूं म्हणतेस तें सर्व खरें आहे, आई ! पण जें झाले त्या विषयी राग काढीत बसण्यांत काय अर्थ आहे ? पुढें काय करावें

हें सांग ! समुद्राजाला मुलगा नापसंत पडण्याचें काय कारण आहे, सांग ! रूपानें तुझा नातू त्या मुलीला बोलत आहे कां नाहीं ? त्याचें कुळगांत पण शोर आहे. तो स्वतः एका साम्राज्याचा अधिकारी आहे. मी समुद्राजाला हा संबंध त्यानें कबूल करावा अशी त्याची समजूत खात्रीनें घाळू शकेन. मीच आपल्या भाच्याच्या वतीनें मागणी घालायला जाणार आहे. काहीं मारहाण झालीच तर ती मलाच सहन करावी लागेल व मला चुकी केल्याबद्दल शिक्षापण मिळेल." सालिहा म्हणाला.

त्याने दोन मोठमोठ्या पिश्या रत्नांनी मळून त्या गुळामांच्या खांद्यावर टाकल्या व समुद्रमार्गे समुद्रराजाच्या महालाकडे निघाला.

महालात पोचल्यावर त्याने समुद्र राजाकडे राजाच्या भेटीसाठी आला आहे अने सांगून पाठविले. आत येण्यास त्याला खोच परवानगी मिळाली. समुद्रराज एका रत्नाचेत निहासनावर बसलेला होता त्याला पाहून सालिहाने लडून मुजरा केला तो जी राने बराबर घेऊन आला होता ती त्याने राजासमोर भेट म्हणून ओतली.

“अस, सालिहा! तुला मेहनत कित्येक वर्षे झाली, एकाएकी मला भेटायला येण्याचे काय कारण झाले?” नजराणार घेऊन येणारे डोंगळ घेत नसताना ही मी आळखता नसा तुझे काम करता आले तर मी अवश्य करीन,” समुद्रराज म्हणाला.

सालिहा पुन्हा मुजरा करून म्हणाला: “मी एका कामासाठी आलो आहे आहे हे खरे आहे. ते काम अड्याची कुपा असेल व आपली पण कुपा असेल तर खात्रीने पुरे होईल. आपले शौर्य, पराक्रम व कीर्ति या समुद्र लोकांत पसरलेली आहे.”

“सालिहा! तू कोणत्या कामासाठी आला आहेस हे सांग! मला करता आले तर करीन,” समुद्रराज म्हणाला.

सालिहाने या खेपेस आणखी जास्त लवून मुजरा केला आणि म्हणाला - “हो काम दुसऱ्या शिवाय इतर कोणाच्याही हातून होणार नाही. मी आपल्या माच्याच्या कनीने राजकन्येला मागणी घालण्यासाठी आलो आहे. तो बादशाह नारिमान याचा मुलगा आहे व खुरासान-पर्यंत पसरलेल्या हाराण साम्राज्याचा अधिपति आहे.”

बांदोबा

तें ऐकून समुद्रराज खदखदां हंसूं लागला.

काही वेळ इंसत राहून तो संभीर मुद्रा करून सालिहाकडे पहात बसला व पुन्हा जोरजोरापे हंसूं लागला. कष्टाने हंसूं आबरून तो म्हणाला “सालिहा, अरे मी तुला इतके दिवस झाडाणा व बुद्धिवान समजत होतो. पण ती माझी चुक होती हे मला आतां कळलें. या खुळेपणाचा कांहीं अर्थ ?”

“मी एक गौष्ठ सांगितल्याशिवाय राहूं शकत नाही. बदबमीम रूपानें, गुणांनी व ऐश्वर्यानें अद्वितीय आहे. त्याचे कळ म्हणाल तर तें तुमच्या कुळाशीं संबंध जोडण्या लायक खात्रीनेंच उच्च आहे. राजकन्येचें लग्न अशा सुयोग्य राजपुत्राशीं झालें नाहीं तर त्याच्याहून योग्य वर तिला कोटून मिळणार ? म्हणतात की खीच्या मारयांत

कम तरी असतें किंवा मृपू आफवा मुलीला मरणापासून वांचविण्यासाठींच मी ही उपाय आपणांस सांगितला आहे. ही संधी हातची घालवून वसूं तसें जशी माझी विनंति आहे.”

समुद्रराजाचा सालिहाचें तें बोलणें ऐकून अर्थातच मनस्वी राग आला. म्हणाला “कुळा ! माझ्या मुलीच्या लग्नाची गोष्ट काढतोस ? कोण आहे तुझा भाचा ? त्याचा नांव कोण ? कुळाची जात ? घेऊन ये त्याला समोर ! उमा विरून काढीन ! माझी वरोवरी करावया येतो आहे का ?”

समुद्रराजाचे नेकर सालिहाला भरप्या साठीं घांदले. परंतु तो त्यांच्या हाततून निसटला आणि विद्युत् वेगानें विडीदरवा-ज्यातून बाहेर निसटून पळून गेला.

[पुढील अंकी संपूर्ण]

कवार्थें तारुं थरावें

एका गांवीं दोन गरीब म्हातऱ्या बिया होत्या. त्या शेजारींच पण निरनिराळ्या घरात रहात. दोघी एकत्राच होत्या. कोणी सातेवाडेक नाहीं. कोणी कांहीं देईल त्यावरच त्यांचा उदर निर्वाह चाले परंतु दोघींच्या स्वभावांत मात्र फार अंतर होतें. एक स्वभावानें उदार होती तर दुसरी बोर स्वार्थी.

जवळच एक बौद्ध विहार होता. त्यांत राहणारे भिक्षु धर्मापदेश करीत व गोर-गळ्यांची सेवाशुद्धी करीत म्हणून त्या मठात नित्य अन्नाश्र व पैगु येत

एकदां रात्री सोसाऱ्याचा वारा सुरू झाला व त्या मागोमाग पाऊस पडूं लागला. त्या दोघां गरीब बायकांपैकी स्वार्थी बाई नुक्तीन जेवायला बसली होती की कोणी

तरी थेंऊन दारावर थाप दिव्ही. तिनें विचार केला पावसात कोणीतरी सांपडला असावा व रात्री रहायला आला असावा. आज नाहीं जेवलें म्हणून कवय झालें ? आजचें उघां लाकूं. त्याला देखील जेवायला वाढलें तर दोघांचीं पोटे भरणाव नाहींच. असा विचार करून तिनें सर्व मांडीं झांकून ठेवली आणि थेंऊन दार उघडलें

एका बौद्ध भिक्षूला पाहून तिला आश्चर्य वाटलें. त्याच्या डोण्यावर कांशळें होतें म्हणून त्याचें दोंड तिला दिसलें नाहीं. “बाई ! तुम्ही जेवायला बसला होतां वाटतें. उगीच त्रास दिला तुम्हांला.” भिक्षू म्हणाला. तें उत्तर ऐकून ती चकितच झाली. झाला कसें काय कळलें बुधा ? म्हणून वर-करणी औत्तरे वाखवून म्हणाली “तसें

नाहीं ' था ना आत ! माझ्या घराची भीडभाकर खाऊन पाणी प्या . ”

मिथु म्हणाला “ बाई, माझे जवण झाले आहे.” ती चकित होऊन त्याच्याकडे पाहू लागली, मग हा आपल्या घरी या पावसात काला बरे आला असावा ! त्या मिथूला तिने त्या गांवात किंवा त्या विहारात पूर्वी कधी पाहिले देखील नव्हते, तिने भीत भीतच विचारले “ काय हवे आपणांला ? कशाला आलां आहां गरिबांकडे ? ”

“ नाहेर बंड बारा सुटला आहे व पाऊस मी म्हणतो आहे, हे तुला दिसतेच आहे.

Fullscreen

127

40

श्रीमंतांना काय कमी आहे ? लोकरांचे कपडे व पांघरणे हवीं तितकी आहेत त्यांच्याकडे. गरिबांचाच कोणी वाली नाही.” मिथु म्हणाला.

“ बरोबर आहे आपले म्हणणे. दयाळु लोकांनी अशा चला मदत केली नाही तर बिचाऱ्या गरिबांची का दशा होईल ते त्या देवालाच माहीत ! ” ती बाई म्हणाली.

“ त्याच हेतूने मी तुमच्याकडे आला आहे. श्र पावसांत ! ” मिथु म्हणाला.

“ तुम्ही स्वोस्वरच पुण्यात्मा आहात ! ” बाई म्हणाली

“ दान कतघारी पाणसेच खरोखरी थोर पुण्यात्मा म्हणावयाची, पुण्य संपदन करण्याची तुला देखील संधी मिळत आहे पहा. सुझ्याझून जास्त दुःखी जो कोणी असेल त्याला मदत करणे तुझे कर्तव्य आहे. दोघी अनाथ बायका पावसांत भिजून खंडीने कुडककुडत आमच्या मठांत आल्या आहेत. बीज पडून त्यांचे बिचाऱ्यांचे वर जळून गेले आणि श्रान्यासाठी त्यांना आमच्या मठात रावे लागले. पण मठांत त्यांना धावला अथरण पांघरण काही नाही. म्हणून मी तुझ्याकडे यांवात आलो आहे ज्या

खांदोबा

महाला परत पावत पाहून बाईने मिथु म्हणाला.

त्या बाईला भिक्षुचा राग आला. पण तो लपवून ती म्हणाली “ मी स्वतःच एक अनाथ, माझ्याकडे फोटून येणार अथरण पांघरण ? ”

“ एखादे घांगडेदेखील नाही का तुझ्याकडे ? ” बौद्ध भिक्षुने विचारले.

त्या बाईने ओळखले. आज एका श्रीमंताच्या घरी लग्न झाले तेव्हा त्याने गरिबांना काचळी वांटली होती. मग मिळालेले काचळे या भिक्षुने पाहिलेले दिसते आहे. त्यावरच स्वारीचा डोळा

दिस्ती आहे. काय वाटेला ते झाले तरी ते काचले काही मी देणार नाही. जुनी एखादी चादर असली तर काढून द्यावी असा विचार करून ती घरात गेली. दोनतीन काडी हीत्या. पण त्या चांगल्या होत्या. त्यांना मोठ सुटेना. या दिल्या तर पुन्हा परत येतील की नाही काय जाणे, म्हणून तिने एक जुने तरटाचे कापड होते ते काढले. पण ते देखील तसे जास्त फाटलेल नव्हते.

ती बारासमोर आलेल्या बौद्धभिक्षूला रिकाम्या हातांनी परत कम पाठवायचे असा

विचार करून ते तरट देत ती म्हणाली - “ विछाना म्हणून मी हेच वापरते आहे. मला संधीवात आहे. पण काय करावचे ! गरिबांची फिकीर गरिबांनी नाही करावची तर कोण करणार ? ”

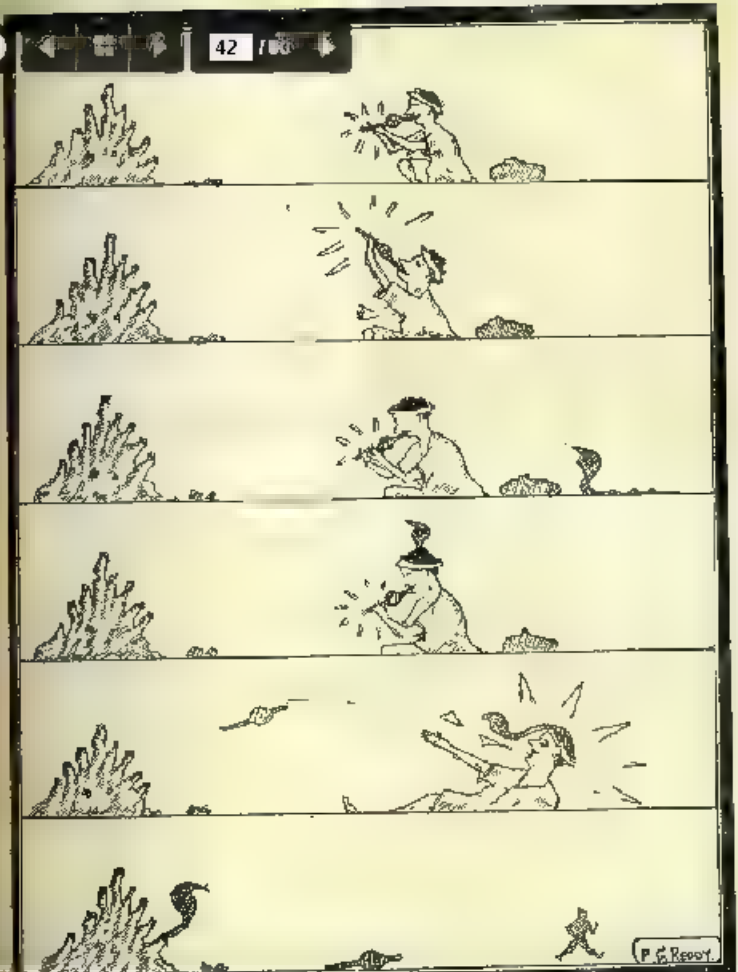
“ त्या दोघी देखील तुझ्याच सारख्या म्हाताऱ्या व गरीब आहेत नाई ! त्यांचे घरदार सर्व बीज पडल्यामुळे जळून गेले आणि दोघी उबड्यावर पडल्या आहेत. भिक्षू ते तरट घेत म्हणाला. “ आपली काही नाही का बाई तुमच्याकडे ? ” त्याने पुढे विचारले. तिने क्षपक्ष घेऊन

खांदोबा

ता निघून गेल्यावर पावसाळा व वाऱ्याळा
 वास्तव जोर चढला. एक मोठा कडकडाट
 झाला आणि वीज नेमकी त्या दोघी अनाथ
 स्त्रियांच्या सोंपडीवरच पडली. छपराला

“त्या दोषी अनाथ स्त्रिया दुःस्वभा
कोणी नसून तुम्हीच आहात” असे
म्हणत बौद्ध-भिक्षु अंतर्धान पावला.

वसुधावतीची भाविण्या

विक्रमांकन हे ह्या सादका नाई नेहमी
 ५५ पेन्स सादर करून देताना, त्याद्वारेच
 प्रत्येक काढलेल्या नेहमीच्या शोकाने साहजिकच
 निघून येताना येताना येताना येताना येताना
 त्याला म्हणताना "माता, तुम्हाला पाहून मला
 त्या शोकाची गोष्ट वाटते त्याला
 येताना येताना येताना येताना येताना
 कारण मला तुम्हाला कदाचित्त नव
 म्हणून त्याची गोष्ट सांगितली एक जर्म
 साहजिक त्याने गोष्ट सांगितल्या सर्वाना केली
 मग त्यांनी त्याची गोष्ट सांगितली त्याची
 नेहमी साहजिकच पडताना गरी त्याने
 त्याच्या नातेवाईकांचा फार प्रेम असून त्याने
 सर्वाना साहजिकच त्याने नाक्या दिली
 मोठ्या नदर्याने देताना त्याने साहजिक
 म्हणून त्याने आपल्या पगळ त्याने उडून
 येताना त्याने त्याच्यासाठी कागती काढली

येतालाच्या गोष्टी

व्यवस्था करून दिली श्रीधर असाच एक
 त्याचा नातेवाईक होता. तो रूपवान होता
 व हुशार पण होता. परंतु त्याने विद्या
 किंवा कला काहीच संपादन केलेली नव्हती.
 श्रीधरचे चित्त तिथेच मुलीच नव्हते. म्हणून
 मग त्याने वागेंत काम करणाऱ्या मजुरांवर
 तजर ठेवण्याचे काम त्याला दिले. परंतु
 श्रीधर तें काम सोडून कोठे जागरांत किंवा
 नदीकाठी नैसर्गिक सौंदर्य पहात बसे

मग त्याच्या नजरेस आणली एक गोष्ट
 अली त्याला वसुधा नावाची एकुलती
 एक मुली होती. श्रीधर लहानपणापासून
 पराक्रम वादस्यामुळे होवाचें परस्परान्वर
 प्रेम वाढत गेलें. ही गोष्ट लहानपणी टीक
 होती. परंतु मोठेपणी मग्नता ती आनडली
 नाहीं. म्हणून त्याने आपल्या मुलीला
 बोलावून समजावून सांगितलें. म्हणाला—
 "बाळ! आतां तूं मोठी झालीस. श्रीधर
 कांवर हिंडणें फिरणें व गंध्या मारणें बरोबर
 नसत नाहीं. इतर मुल्यंबरोबर देखील तूं
 हिंडणें फिरणें सोडून दे." मुली म्हणाली—
 "बाबा, श्रीधर फार चांगल्या चांगल्या
 गोष्टी सांगतो. दिवस केव्हा निघून गेल
 हे कळत देखीक नाहीं."

"तूं त्याच्याजवळ बोल नयेस किंवा
 हिंडूं फिरूं नयेस हे मी कां सांगत आहे
 ह्या गोष्टीचा तूं बोडा विचार केल्यास तर
 तुलाच ताच्या म्हणण्याचा बर्भ कळेल."
 मंत्री आपल्या मुलीला म्हणाला

परंतु मुलीच्या मनावर त्याने अपेक्षित्या-
 प्रमाणे परिणाम न झालेला पाहून श्रीधरलाच
 ह्या पाठवून बायचे मग त्याने मनाशी ठरविले.
 त्याने त्याला एकदां बोलावून हिताच्या
 चार गोष्टी सांगितल्या व म्हणाला—
 "श्रीधर! आजपर्यंत मी तुला स्वतःच्या
 मुलासारखे लहानाचें माटें केलें परंतु

महाच्या झाडाच्या सावलीत जेथीं हुनर झाड यादन नाहींत, तसें तुला आतां स्वतःच्या पायावर उभें राहालें पाहिजे. तुला स्वतःच्या पायावर उभें राहतां यावें वासाठीं मी सुरवातीला थोडी मदत करीन मी तुला वर्षे दोन वरें पुरेल एवढे पण देनो, नुं स्वतः काही कामघेदा शीक व स्वतःच्या पायावर उभा रहा.' चांगला नावलौकिक मिळवून नुं परत आलास तर बला आनंदच होईल."

निघण्यापूर्वी तो बललेला भेटला आणि म्हणाला "तुझे वडील मला उगाड व लाकडी मूर्ते करून विक्री त्याच गांवां

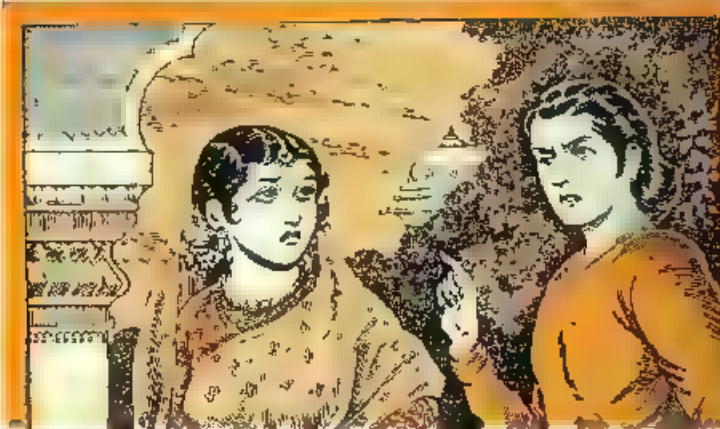
कुचक'पाचा म्हणत आहेन म्हणून त्यानी मला निघून जावला सांगितलें आहे मी ज्ञाना परदेशीं जात आहे ' वन्सलेला फार वाईट वाटलें. पण नी काय करणार नी टिपें बाळीत वरात निघून गेली

श्रीधर एका गांवीं गेला, त्या गांवांत एक कारागीर रहात असे. दगडाच्या मूर्ती व प्रतिया करण्याचेंच तो काम करी आणि एक कारागीर मातीच्या मूर्ती करी व त्या माऊन व त्यावर मुळामा बसवून त्या त्या विक्री आणि तिसरा एक कारागीर व त्या माऊन व त्यावर मुळामा बसवून त्या त्या विक्री आणि तिसरा एक कारागीर

महत्याच त्यानें ठरविलें तो त्या कारागीराच्याकडे जाई व तासन् तास त्याचें काय पहात नसे दगडी मूर्ती करणाऱ्या कारागीराशीं त्याची फारच मैत्री बसली ते त्याच्याशीं बराच वेळ बोलत बसे रात्री संगमरमरी दगडाचे तुकडे घेऊन आपल्या घरा जाई आणि घरी जाऊन त्याच्या मूर्ती करण्याचा प्रयत्न करी

त्यानें कोणाला गुरु मानून त्याच्याकडे शिष्य म्हणून राहण्याचेंच नी स्वतःच्याच प्रयत्नांनीं व बुद्धीनें येईल ते करण्याचे मनाशीं ठरविलें ते स्वतःच त्याचा गुरु

होता, त्याच्या प्रयत्नामुळे त्याला नी शिल्प-विद्या आली, पण त्यानें षण्पक्षांपासून ते देवीदेवतापर्यंत सर्वांच्या मूर्ती घडवल्या. कळवशी दगडाच्या मूर्ती देखील जिवंत मूर्ती वाटत असें नैपुण्य होते त्याच्या हातांत परंतु त्याला संगमरमरी दगडाच्या मूर्ती व पुतळे करण्याचेंच ज्ञान आनंद नव्हते. संगमरमरी दगडाची बाजेल ती मूर्ती आपल्याला करतां येईल असा आत्मविश्वास बांदल्यावर त्यानें एक मोठा संगमरमरी दगड आपला व त्या दगडाचें एक सुंदर पुतळा केला, तो एका खोबा होता तो त्या

मूर्तीजवळ बसून काम करू लागला की वाटे की तो त्या स्त्रीची गुजगोष्टी करीत आहे आणि ती येथाने व कौतुकाने जणू काही ऐकते आहे. ती वत्सलेचीच मूर्त होती तो तिच्या गोष्टी समीत रक्षायेली ती जशी ऐकत बसे तिचे तेच रूप त्याच्या हृदयांत सतत बसत असे व तेच त्या मूर्तीत उतरले होते. आपल्या त्या स्वतःच्या कुटीकडून त्याच्या यनाचे समाधान झाले होते त्या पूर्वी त्याने स्वतः घडवलेल्या किंवा इतर मूर्ति कारांनी घडवलेल्या एकाही मूर्तीत तो जिवंतपणा त्याला आढळला नाही. त्याच्या

कलेत दोष काढण्याची कोणाची छाती नाही असा आत्मविश्वास वाटल्यावर त्याने अमरावतीला जाण्याचे आपल्या मनाशी ठरविले व एक दिवस ती मूर्ति वेळून तो अमरावतीला गेला.

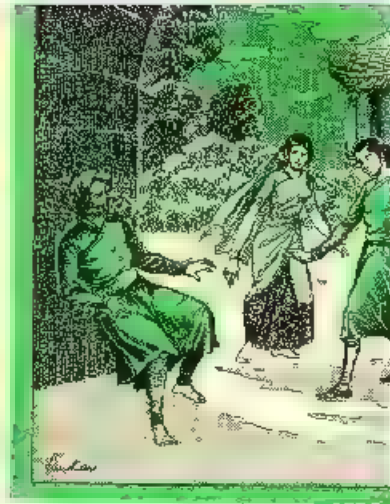
श्रीधर परत आलेला पाहून स्वतः अधिक आनंद कोणाला झाला असेल तर तो म्बतः मंथ्यालाच. कारण त्याने ह्याने व थोडा दुराग्रह करून श्रीधरला परदेशा पाठविले होते. श्रीधर परत आला व बरोबर एक सुंदर मूर्तीकडे घेऊन आला होता. ती मूर्त त्याने स्वतः घडवली होती यावर मंथ्याचा विश्वासच बसत नव्हता, परंतु स्वतःच्या मुलीचीच ती मूर्त असल्यामुळे त्याला विश्वास पताया लागला. दुसरा कारागीर तिला समोर बसवूनच तशी मूर्त घडवू शकला असता, प्रत्येक जण म्हणे हुबेहुब वत्सलाच आहे.

त्याच वेळी राजकन्येचा विवाह ठरला व लुसडुगांव झाला देखील वत्सला तिची मैत्रीण होती. तिची मूर्तच श्रीधरने लष्माचा उबहार म्हणून तिला दिली. राजकन्येला फारच आनंद झाला ती मूर्त स्वतः श्रीधरनेच घडवली असलेल्याचे ऐकून तिने त्याच्या

कलेची फार स्तुति केली श्रीधरची कर्तृता राजवाड्यात सर्वत्र गाजली.

तरी श्रीधरचे लग्न वत्सलेशी होण्याची लक्षणे दिसत नव्हती. कारण तो किती मोठा कारागीर असला म्हणून काय झाले. कारागिराशी का मंत्री आपल्या मुलीचे लग्न करून देणार? मंथ्याला तो ठराव परंतु नव्हता व त्याने साफ नकार दिला.

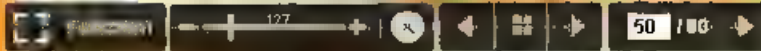
वत्सला ते ऐकून निराश झाली. भाग श्रीधर निवून गेल्यावर तिला त्याचा वियोग अनख झाला होता. बघतरी त्याची भेट शाकी व तिच्या मनाचे थोडे समाधान झाले. त्याने तिचा पुतळा इतका सुंदर घडवला होता की त्यामुळे तिच्या मनांत त्याचा आदर ज्यास्तच वाढला व त्याच्या शिष्या दुसऱ्या कोणाशी लग्न करावयाचे नाही असे तिने आपल्या मनाशी ठरवून टाकले. आता दोघांची भेट उघडपणे होणे अशक्य होते. म्हणून दोघांनी अपरात्री पळून जाण्याचे ठरविले. मंथ्याला त्या गोष्टीचा संशय होताच म्हणून त्याने वत्सलेवर कडक नजर ठेवण्यासाठी आपल्या एक विश्वासू व म्हातार्या नोकडाला त्या कामावर नेमले.

वत्सला श्रीधरबरोबर रात्री निघाली तेव्हा म्हातारा पाहल्यावर उभा होता. त्याने वत्सलेला पुष्कळ समजाऊन सांगितले की असे केल्याने वडिलांची मान सारी होईल. माझ्या जिवीत जीव असेपर्यंत मी तुला जाऊ देणार नाही. तेव्हा श्रीधरने त्याला बाजूला खारण्यासाठी सहज धक्का दिला म्हातारा एवढाच मटकन खाली बसला आणि डोळे फिरवले.

श्रीधर व वत्सलेने एवढी घाई केली त्याचे मुख्य कारण असे होते की तिच्या वडिलांनी वत्सलेचे लग्न एका राजकुमाराशी ठरविले होते व चारच दिवसांनी

निकडे अमरावतीपर वसला श्रीधर बरोबर पकून गेल्याची बातमी पसरली. त्यात म्हणारा पाहरेकरी मेलेला दिसला. त्याच्या सुनाचा आरोप श्रीधरवर लावण्यात आला. ती बासमी ऐकून श्रीधर वसलेला बरोबर घेऊन सडूर शक्तिशेकाडील देशांत निघून गेला. त्यावेळीं वसलेला मारोदर होती. तीन महिन्यांनीं दोघे एका नगरींत पोचली. त्या देशांत संगमरमर वगड मिळत नसे परंतु जो वगड मिळे तोच वापरून त्यानें उत्तमोत्तम मूर्ती बघवल्या व मोठी कार्ति संपादन केली.

मुहूर्तवण ठरला होता. तेव्हां ही संधी हातची गेली असली तर आयुष्यभर दोघांना तु खीं ज्हावे लागले असतें.

दोघे फारदेशात घेऊन पोचलीं. झुरवालीला वसलेच्या आंगावरचे दागिने विकून त्यांनीं आपला उदरनिर्वाह चालविला. पण श्रीधर म्हणाला—“मला एक कला अवगत असतां तुझे दागिने विकून उदरनिर्वाह करणें बरोबर नाही. याशिवाय हे दागिने किती विवस पुरणार ?” त्यानंतर त्यानें मूर्ती व पुतळे करून विप्रांच्या झुरपात केली व दोघे सुखाने राहू लागली.

वसलेला मुलाचा झाला. आतां दोघांच्या सुखांत जास्तचकर पडली. मुलाचें कोड-कोडुक करण्यांत दोघे रमून गेली. एकेदां श्रीधरला कोठें संगमरमर वगड सापडला तो वगड आणून त्यानें वसला व तिच्या मुलाची एक प्रतिमा बघवली. पावेंतीच्या मांडीवर गणपति झोमावा अशी मातृवात्सल्याची ती एक अद्वितीय प्रतिमा झाली वसलेला त्यानें ती प्रतिमा दाखविली तेव्हां तिला अपार आनंद झालाच, त्याबरोबर तिला अजय देवील वाटू लागले. ही मूर्ती पाहून श्रीधरला लोक ओळखतील व त्यानंतर

याच्यावर येणा या सकटाची तिया कल्पनाव कल्पेना म्हणून तिनें ती प्रतिमा माळ्यावर उचलून ठेवून दिली.

एकदां एक मनुष्य तीर्थयात्रेला म्हणून उत्तरेकडून आला व तो श्रीधरची कीर्ति ऐकून त्याची मूर्तिकला पाहण्यासाठी आला त्यानें श्रीधरकडे असलेल्या सर्व मूर्ति विकत घेतल्या व म्हणाला—“या मूर्ती मी विकत घेतल्या खऱ्या, पण माझ्या मनाचें समाधान झालें नाही. कांहीं तरी नवीन व अप्रतिम असे घेऊन जावें या हंतूनें मी तुमच्याकडे आलों होतां ”

श्रीधरनें मागना पुढचा कांहीं एक विचार केला नाही व मातृवात्सल्याची ती प्रतिमा माळ्यावरून काढून घेऊन आला.

ती प्रतिमा पाहून त्यानें किंमत विचारली. श्रीधर म्हणाला “ही प्रतिमा मला विका-वयाची नाही ”

ते उच्चर ऐकून तो मनुष्य निघून गेला आणि तासा दोन तासांनीं कांहीं सैनिकांना बरोबर घेऊन आला “ह्याच तो खुनी श्रीधर, धरा याला !” त्यानें हुकूम केला व म्हणाला—“ही तुला ओळखले नाही. पण मंत्र्याच्या मुलीचें रूप आळवले.”

“ठीक आहे. तुमच्याबरोबर यायला मी तयार आहे. मी सामान वगैरे बांधून बाबकोला घेऊन येतां.” असे सांगून श्रीधर घरात गेला आणि बायकोचा व मुलाचा कायमचा निरोप घेऊन तो मागच्या वाराने फळून गेला. त्यानंतर तो कोठे गेला हे कळले नाही.

वस्त्रा आपल्या मुलाला घेऊन आपल्या वडिलांकडे गेली. श्रीधरने वनवलेली ती मानुषास्त्राची प्रतिमा दिशणस्थान्यांतच होती. सर्व ती मूर्त पाहून ती घलवणाऱ्या मूर्तिकाराची स्तुति करित. मंत्री म्हणे, ‘ही माझ्या जांवयाच्या हातची कलाकृति आहे.’

वेताळाने येथवर गोट सांगून विचारले ‘पण माझ्या मनात एक संशय राहून गेला आहे. ती प्रतिमा श्रीधरने तशीच रुपवून

ठवले असती तर काय विघडले असते त्याने स्वतःच्या हाताने स्वतःवर हे संकट नाही का ओढवून घेतले? या प्रश्नाचे उत्तर माहीत असून दिले नाहीस तर परिणाम तुला माहीत आहेच. तुझ्या डोक्याची शंभर छकले होऊन दुड्याच पावांवर लोटू लागतील.”

‘मनुष्य फक्त शारीरिक सुखाचाच भुक्तेला नसतो. स्वतःच्या प्रतिमेचा त्याला अस्मिमान असतो व निरुद्धा रक्षणासाठी तो स्वतःच्या सुख मर्षेचावर राणी सोडायला तयार असतो. श्रीधरने तेच केले.’ विक्रमार्क म्हणाला.

अशा प्रकारे त्याचे मौनमग्न होताच वेताळ शबाबरोबर अदृश्य झाला आणि झाडाला जाऊन लोवकळू लागला.

[कल्पित]

साधू आन् साधिका

दोघ मित्र होते. एकाच गांवेचे राहणारे त्यात एक होता अगदी साधू व गरीब तर दुसरा लबाड आणि वस्ताद. गरीब माणसाजवळ चार पैसे होते. पण लबाड माणसाजवळ एक पैदेसील नव्हती.

लबाड म्हणाला—‘मित्रा’ आपण दोघांही एकदम पैसे खर्च करून टाकले तर पैसे काही पुरणार नाहीत. माझ्या मते तुं पहिल्याने खर्च कर, मग मी करीन.’ तो गरीब भोळ्या मित्र त्या सोयीस कबूल झाला.

थोड्या दिवसांनी भोळ्या मित्राजवळ जितके पैसे होते ते सर्व खर्च होऊन गेले तेव्हा लबाड मनुष्य म्हणाला—‘बरे, आपण दोघे त्या झाडाखाली मी पैसे पुरून देवघ्न आहेत ते घेऊन येऊं’ दोघे त्या झाडाजवळ गेले, त्याची एक दगड बाजूला

केवळ आणि खपा लागले. पण पैसे तेथे ठेवले असतील तर ना मिळणार? भोळ्या मित्राला खरे वाटायचे म्हणून लबाड मित्र पैसे मिळाले नाहीत असे दर्शविण्यासाठी मोठ मोठ्याने रडू पण लागला.

भोळा मित्र म्हणाला—‘मित्रा, कशाळा नडतोस? अरे! आपण पैसे होते तेव्हा परस्परांच्या सुखाचे वाटेपट्टी होती तसे आतां दुःखांत वाटेकरी होऊं!’

सुदैवाने त्यांना लगेच एक काम पण मिळाले. एका चढणीच्या जागी एक गाढी पडली होती. एक श्रीमंत मनुष्य पैटी उचलायला कोणी मनुष्य मिळतो का वाट पाहत उभा होता. या दोघांना पाहून त्याने विचारले—‘उचलता का रे ही पैटी? ही पैटी डोंगरापलीकडच्या गांवी पोंचती

करायानी आहे. ही छोटी चढण आहे फ्लिकडे सगळी उतरणच! अश्याकां एकेक रुपया वेईन."

लबाड मित्रांनं खूण केली, चला लवळ, या पेटी दोषांनी पेटी डोक्यावर उचलत घेतली. लबाड म्हणाला "हे पहा चढण आहे ना म्हणून मी पुढे होतो, उतरण लागली की तू पुढे हो. बदायला थोडे कठीण जातं म्हणून मी पुढे होतो!"

भोळ्या मित्राला स्वांतल्या खरा हेतू कळला नाही व तो त्या गोष्टीस कन्स झाला. उतरतांना मगच्या भाणसावर व

उतरतांना पुढल्या भाणसावर अधिक जोडें पडतं हे त्याला कळत नव्हतं. मित्राच्या औदार्याचें फौजुक करित मित्रास लागत होता हांगरापलीकडे पांचरुबावर त्या श्रीमंत माणसानें त्यांना भजुरीचा एकेक रुपया दिला

दोघे त्या गावच्या धर्मशाळेंत उतरले. धर्मशाळेंत सर्व सोयी होत्या. धर्मशाळेच्या मालकाशी त्याची मागली जोळस झाली होती. लबाड मित्रांनं मोडमोड गंध्या सांगून त्याच्याकडून काहीं पैसे कर्जाळ घेतले, धर्मशाळेचा मालक पैसे परत करणा साठी पाठीस लागला तेव्हा दुसऱ्या दिवशी पहाटे दोघे कोणत्या काहीं समितल्या- शिवाय पळून गेले.

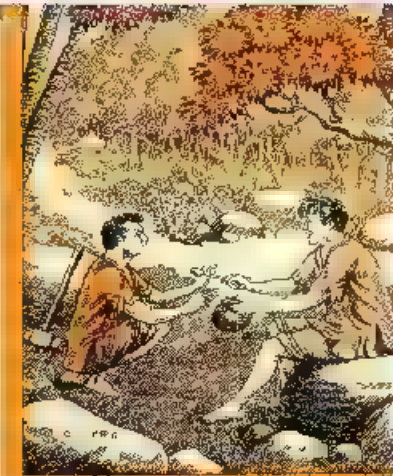
दोघे दूर निवून गेले काम कोठें मिळाले नाही व खायला प्यायला देखील मिळाले नाही. उपासमार झाली दोघांची एका जागी खांभा घूक बैलदार दगड फोडीत असलेला दिसला. बाजूला पेजेचें एक माडें व चमचा होता. त्याच्या तोंडाकडे पाहून त्यानं ओळखलें की दोघे उपाशी आहेत. म्हणाला "हा दगड एवढा फोडून दाख आणि यांतली पेज दोघे मिळून प्या।

अस सांगून तो निवून गेला

दोघांचा फार आनंद झाला कोणीतरी वेडा पीर दिसतो आहे, असें लबाड मित्राला वाटले. तो आपल्या मित्राला म्हणाला - "मित्रा! आपल्या हातून काहीं तो घण आतांच उचलणार नाही. भाडें साळन पिऊन पेजें व मग बसू दगड फोडीत. चमचा एकच एक आहे. म्हणून आपण चमचे मोजून खाऊं या! तूं जितके चमचे पिशील तितकेच मोजून मी पिईन. बरें मग पहिल्यानें तूं पितोस की मी पिकें?"

भोळ्या मित्र म्हणाला—"तूंच पि आधी!" जणु काही मित्राच्या आज्ञास्तवच पित आहे, असें सांग करून त्यानें एक तृतीयांश पेज पिऊन टाकली व म्हणाला "आतां तुझी पाळी, तूं खा!" असें सांगून त्यानें आपल्या मित्राला पेजेचें माडें दिलें.

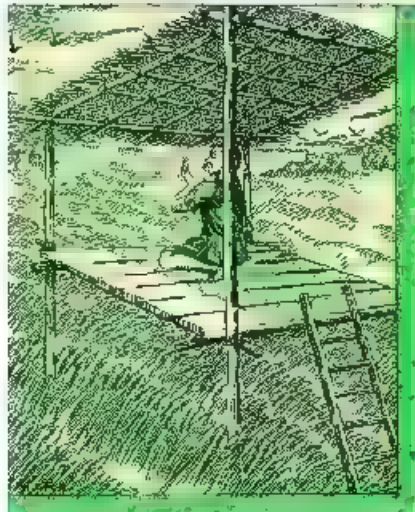
भोळ्या मित्रांनं इमाने इतवारें चमचे मोजून त्याच्या लबाड मित्रांनं जितके चमचे पेज प्याली होता तितकेच चमचे प्याली व त्यानें चमचा व भाडें आपल्या मित्राला दिलें. लबाड मित्रांनं चमचे मोजूनच पेज प्याली. घण मांड्यांत फारच कमी पेज उरली

होती भोळ्या मित्राका त्यावरच मनाचें समाधान करून घ्यावें लागलें

दगड फोडण्याची पाळी आली. एकच घण आहे तेव्हा पाळीपाळीनेंच काम करणें भाग आहे." लबाड मित्र म्हणाला,

"बरें तर मी आधी फोडतो!" भोळ्या मित्र म्हणाला आणि दगड फोडूं लागला. लबाड मित्र घुसता गंधत पहात नसला व भोळ्या वेळानें झांपला देखील. एका तासा-भरानें त्याची झांप मोडली तोंपर्यंत एक तृतीयांश काम झालें होतें. जणु काहीं जापण केवडा अपराध केला असें सांग

करीत तो घाबत आपल्या मित्राजवळ आका आणि म्हणाला "मित्रा! तू मज उठवले का नाहीस? बरे तू केलें आहेस तेवढें काम केल्याशिवाय मी वण त्याला टचणार नाही वच." त्याने वण उचलला व दगड फोडू लागला. आणखी एक तृतीयांश काम संपले. आतां फक्त एक तृतीयांश उरलें होतें पुन्हां भोक्या मित्राची पाळी आली. तो दगड फोडू लागला. त्यानें उरलेलें सर्व काम पुरें केलें. लबाड मित्र त्याला म्हणाला "अरे! तू सगळें काम कां पुरें केलेंस? मी होतो कीं?"

दोवे तेथून निघाले. त्यांना वाटेत एक शेत लागलें. शेतकरी शेताची राखण करीत होता. दोघांनीं त्याला कांहीं काम ह्मता का म्हणून विचारलें. तो म्हणाला "तुम्ही दिवसभर राखण केलीत तर तुम्हांला मी पोटभर जेवायला बारीत व होपायला आमा देईन." दोघांनीं काम करावचें कबूल केलें.

लबाड मित्र म्हणाला "मित्रा! मी बाहेरून राखण करतो, तूं आत बसून राखण वन! मी बाहेरूनच पक्ष्यांना हाकळत रावीन, पण समज कांहीं पोष्ट व चिमण्या आंत शिरण्याच तर तूं गोफणीनें त्यांना पळव" भोक्या मित्रानें तें कबूल केलें.

लबाड मित्र शेतावाडेर झाडांखालीं लान झोपून राहिला आणि मोठा मित्र माचणीवर बसून पक्ष्यांना ओरडून किवा टाळ्या वाजवून उडवूं लागला.

रात्री दोघे मित्र जेवायला बसले तेव्हा मोठा मित्र म्हणाला "नको रे बाबा हें काम! शेतकऱ्यानें या पक्ष्यां मेढरे पाळावचें काम दिलें तर बरें होईल. रानात मेढरांचा सोडून झाडांखालीं स्वस्थ पडून राहतां येईल टाळ्या वाजवायला नकोत व ओरडून कंठशोष करावला नको."

ही सूचना आपणांला सुद्धां परंतु पडली बुवा!" शेतकऱ्यानें त्यांना मेढरें चरायला घेऊन जायला सांगितलें. दोघे मेढरें घेऊन रानांत गेले. कुठ्ठी होतीच घाबपळ करावला. दोघे लान पाय पसरून सांविळीत झोपले. त्यांची झोप मोडली तेव्हा तेथें एक देखील मेढक नव्हतें व त्यांना पाळणारे एक कुत्रें देखील नव्हतें. लबाड मित्र म्हणाला "तूं एका वाजूनें हाकत आण आणि मी एका वाजूनें हाकत घेऊन येतो."

दोघे निघाले. लबाड मित्र चार पावले गेला आणि आपल्या मित्राची वाट पहात परत येऊन झाडांखालीं बसून राहला. भोक्या मित्राला बरेच अंतर चालून गेल्यावर मेढरें बरीच दूर निघून गेलेली दिसली कुठ्याच्या मदतीनें त्यांना एकत्र करून आणीपर्यंत विचारला बरीच पायपीट करावी लागली. आल्यावर त्यानें आपल्या लबाड मित्राला विचारलें "कायरे! तूं येथें स्वस्थ बसून राहिलास आणि माझी मात्र चांगलीच पायपीट झाली" त्या दिवशीं रात्री त्यानें आपल्या लबाड मित्राला तें काम आपल्या कडून होणार नाही असें सांगितलें.

लबाड मित्र म्हणाला "हें वच' भीक मागण्याचा धंदा सर्वांत सोपा! कोणाचे बांधलेले नाही. आवडलें तर मागितली भीक नाही तर सोडून दिली. मी पाठीमागच्या दारानें माक मागायला जाईन तूं पुढच्या दारानें जा!"

भोक्या मित्रानें तें कबूल केल. तो होता तसा अशक्तच. म्हणून लोक त्याला भीक घालीत. लबाड मित्र भीक मागीत नसे. मागच्या दाराजवळ बसक किवा कांबडे कांहीं दिसलें तर तें तो पळवून नई. त्यानें तोच धंदा सुरू केला.

तो आपल्या भोवत्या मित्राळा म्हणे -
"तुं काय आणखीस भीक? चार दमक्या!
आणि मी पहा आणत्या आहेत कोवक्या."

प्रथम दोघे दोघे परस्परांनी कमाई यधीं
अर्धी वाडून खास. पण पुढे लबाड मित्र त्या
गोष्टीस तयार होईना. म्हणाला "तुला
मीकव मागता रेत नाही. तुझ्यासाठी मी
किती दिवस मेहनत करीव राहणार "

बाळा मित्र म्हणाला "तर मग का
पुढे मी मावाच्या दुपानें भीक मागायला
जातो, तुं पुढल्या दारी जा "

लबाड मित्र त्या गोष्टीस पण कबूल झाला
पण किती भीक मिळाली तरी चोरीच्या
मालझीं कितीशी बरोबरी होणार? लबाड
मित्राची कमाईच जास्त निवे.

एकदा दोघे एका धरीं भीक मागायला
गेले मोठा मित्र समोरच्या बाजूने जाऊन

मोठ्याने ओरडून भीक मागू लागला. त्या
वेळी लबाड मित्र मागाच्या दारानें गेला
आणि एक बदक आणि सुयमुगाच्या झेंगा
उचळत घेऊन आला आपल्या भीक्या
मित्राळा म्हणाला "तुझ्याबरोबर आपला
निमाष नाहीं लावणार तुवा, तुं फक्त
आणलेंस मिळवून?" असें सारून तो भुव-
मुगाच्या झेंगा धाडून लावला.

तिकडे लबाड मित्रानें कोठेयचा जोरीचा
मुगाचा खोकांना लागलों, त्यांनी शेतात
काम करणाऱ्या चार लढा जणांना बोलावून
आणले त्यांनी त्या लबाड मित्राळा वेंचा
खात असदांना पकडले त्याच्या जवळ
बदक पण होतेंच, सर्वांनी त्याला खूप
बडवून काढले, ते त्याला भरून पोळीस
हाण्यावर वेऊन गेले त्याला तुरुंगाची
शिक्का झाली

जांशुवानानें प्रोत्साहन दिव्यानंतर मारुतीनें

श्री रामानें दिलेली अंगठी घेऊन

छंकेत रावणानें सीतेला कोठें ठपवून ठेवले

आहे हें पाहून येण्याचा निश्चय केला. त्यानें

आपलें शरीर बाढवले आणि महेन्द्र पर्वतावर

चढला. त्याचा धक्का लागून झाडें मोडून

पडली व त्याच्या पायाखाली येणाऱ्या दगडांचा

चूर होऊ लागला. उड्डाण करण्यापूर्वी त्यानें

सूर्य, इंद्र व आपले वडील वामु यांना नमस्कार

केला. नंतर हात टेकून त्यानें पर्वतावरून

एकदम उड्डाण केलें. त्या धक्यानें महेन्द्र-

गिरि हादरला. पुढें राहणारे पाणी वावरून

ओरडत बाहेर आले पर्वतात राहणारे

विद्यावर पक्षी घाबरून हाहाकार करीत
आकाशांत उडूं लागले.

मारुतीला आकाशांत उड्डाण करून

समुद्रपार जाऊ असलेला पाहून कधी, मुनी,

सिद्ध वगैरे वनवासी लोक त्याचे कौतुक

करूं लागले.

मारुतीनें उड्डाण केल्यावर क्षणभर

आकाशांत दूरवर पाहिलें व जांबवानाचा

म्हणाला "मी रामबाणासारखा वेगानें

लंकेला जाईन तेथें सीता दिसली नाही

तर त्याच वेगानें स्वर्गलोकां जाईन. तेथे

देखीक सीता दिसली नाही तर परत लंकेला

येईन. त्या रावणाचा वध करून परत येईन.

माझ्या नशिवाने सीतेचे दर्शन पडले तर तिच्या चेहऱ्यावर येईल नाहीतर रावणासह लंकाच उचलून घेऊन येईन.”

असे सांगून आरुती पुढे निघाला. त्याच्या वेगामुळे वाटेतील झाडे सगळी उडून उडून लागली व किर्येक समुद्रांत जाऊन पडली. ती झाडे मारुतीबरोबर उडतांना पाहून वाटेची परगावी जाणाऱ्या दाते-वाहकांना निरोप देण्यासाठी निघालेले जणु कांहीं ते इष्टमित्रच आहेत. झाडे समुद्रांत पडली पण त्यांची फुले बरीच दूर मारुती-बरोबर उडत राहिली.

Fullscreen

127

60 / 80

मारुती दक्षिणेकडे उडत जात असता त्याच्या हाताच्या बोटांना लागणाऱ्या वायूचा आवाज दूरवर ऐकू येऊ लागला. शेंडे-नक्षत्रासारखा मारुती लंकेकडे जात होता. त्याच्या वेगामुळे समुद्रांत वादळ आल्यासारखा लाटा उसळू लागल्या. त्याची साकली समुद्रात तीस योवन लांब व दहा योजन रुंद अशी पसरली.

अशा तऱ्हेने मारुतीला समुद्रपार जात असलेला पाहून देवांना आनंद झाला. समुद्राने मारुतीला थोडी विश्रांति मिळावी यासाठी एक उपाय योजला. कारण समुद्राची म्हणजे सागराची वृद्धि करणारा ईश्वराकडूनच सगरच होता. त्याचे उपकार स्मरून त्याच वंशात आलेल्या रामचंद्राच्या कार्यासाठी मारुती जात आहे, तेव्हा त्याला थोडे क्षण सहाय्य करणे आपले कर्तव्य आहे असा विचार सागराने केला.

समुद्रात दृष्टी मारून मैनाक नांवाचा पर्वत बसला होता. समुद्र त्याला म्हणाला— “पाताळ लोकांतून राक्षसांचा येतां येऊं नये म्हणून मी तुला नेमले होते. आतां एक काम सांगितों तें कर. वानरकेसरी हनुमान रामकार्यासाठी केवढे साहस करून समुद्र

पार करित आहे. तुला आजूबाजूला व बर वाढण्यास आवश्यक शक्ति प्राप्त आहे. तरी तूं पाण्याच्या पाठलीवर वाढत जा व मारुतीच्या वाटेवर उभा रहा. तो तुझ्यावर पाय ठेवून थोडी विश्रांति घेईल व पुढे जाईल. हें काम तुला करतां येण्यासारखे आहे व तें तूं करावेंस.”

ते ऐकून सुवर्ण शिखर असलेला मैनाक पर्वत समुद्राच्या इच्छेला मान देऊन बर आकाशांत वाहू लागला. त्याची सुवर्ण शिखरे शतशत सूर्यासारखी झळझळू लागली.

परंतु मैनाक पर्वत असा समोर आढवा येत असलेला पाहून हनुमानाचा राग आला. माझ्या कार्यात विघ्न जाणणारा हा कोण? म्हणून त्याने पर्वताला छातीने वज्रा दिला.

मारुतीचा तो पराक्रम पाहून मैनाक पर्वताला राग येण्याऐवजी मारुतीच्या शक्तीचे त्याने कौतुक केले व मनुष्य रूप धारण करून एका शिखरावर उभा राहून हात जोडून म्हणाला—“हे वानरकेसरी! तुझा पराक्रम पाहून मी थक झालों आहे. तुल्लेभ्य अशा समुद्राला एका उड्डाणांत पार करित

असतां तुला थोडादेखील शकवा वाटला नाही. याचें प्रत्यक्ष प्रमाण म्हणजे तूं मला खडीची वज्रा देऊन वाजूला सारलें आहेस. तरी माझी अशी विनंति आहे कीं तूं माझ्या शिखरावर किंचित विश्राम करून पुढें जावें. पूर्वी कधीं काळीं रामचंद्राच्या पूर्वजांनीं म्हणजे सगरपुत्रांनीं समुद्रावर जे अपार उपकार केले आहेत त्यांची थोडी फेड म्हणून राम कार्यासाठी जाणाऱ्या तुझ्यासारख्या वीराला विश्रान्ति घेण्यास आचार याचा अशी समुद्राची मला आज्ञा आहे. हे वानर-वीरा! तूं क्षणभर माझ्या शिखरावर उतर.

बांदोबा

कंदमुळें व कळें स्नाज्ज पुढें जा. अतिथि हा देवतुल्य पूज्य असतो व तुझ्यासारखा अतिथि भाग्यानेच लाभतो. तूं स्वतः एक पंडित व ज्ञानी आहेस व वायुसुत आहेस. वायुनें माझ्यावर जे उपकार केले आहेत ते मी कधी विसणार नाही. कृत युगांत पर्वतांना देखील पंख होते. ते वाटेक तेव्हां वाटेक तिकडे उडत व उतरत. देव व ऋषी सांगा देखील त्यांची मीति वाटे. तेव्हां देवेंद्रानें त्यांचे पंख छांटून टाकले. देवेंद्र माझे पंख कांपायला आला तेव्हां तुझे वडील वायुदेव मला वेगानें वर घेऊन गेले. त्यांच्याच

कृपेनें माझे पंख आजवर असेच्या तसेच आहेत. म्हणून तूं माझ्या विनंतीस नकार देऊ नकोस."

मारुती म्हणाला—"तुझे नम्रपणाचें व गोड बोलणें ऐकूनच माझा अन्न परिहार झाला आहे. मी तुझे आतिथ्य स्वीकारलें आहे. परंतु रामकार्य जास्त महत्त्वाचें आहे व तें पुरे करण्याशिवाय विश्राम कोठें? असा विचार करून मला पुढें गेले पाहिजे. तरी तूं राग मानूं नकोस. मी घानरांगा वचन दिलें आहे की मी रामबाणासारखा वेगानें लंकेला जाईन." असें सांगून मारुतीनें मैनाक पर्वताला हातानें नुसता स्पर्श केला आणि त्याचा आशीर्वाद घेऊन पुढें निघाला.

"तुला आपल्या कार्यांत यश मिळो!" असा मैनाक पर्वतानें आशीर्वाद दिला. हनुमान जस्त वेगानें दक्षिणेकडे निघाला.

मैनाक पर्वताचे आतिथ्य मारुतीनें स्वीकार केलें नाही. हें माहीत असूनहि देवांचा मारुतीच्या शक्तीची परीक्षा घ्यावी असें वाटलें. ते सांपांची आई सुरसा हिच्याकडे गेले व हात जोडून म्हणाले—"वायुसुत हनुमान लंकेला निघाला आहे. तूं त्याला

राम घरांत नसता रावण सीतेला उचळत घेऊन निघून गेला. मी रामाचा वृत्त म्हणून लंकेला जात आहे. तू देखील या रामकायस मदत बावीस अशी माझी विनंति आहे. तू नकार दिलास तर मी रामाची परवानगी घेऊन तुझ्या तोंडांत प्रवेश करण्यास तयार आहे.”

सुरसे त्याच्या बोलण्याकडे दुर्लक्ष करून म्हणाली—“मी तुझ्या शमाका ओळखीत नाही की त्याच्या बायकोला ओळखीत नाही. माझ्या नजरेला आचार्यान्तर माझी नजर चुकवून कोणाला जाता येणार नाही. जो माझ्या समोर येईल त्याला उमा शिळण्यास मला बर मिळाला आहे. हा बर मला स्वतः ब्रह्मदेवाने दिला आहे. म्हणून तू निमृदणें माझ्या तोंडांत प्रवेश कर.” असे सांगून ती ‘आ’ करून मारुतीसमोर उभी राहिली.

मारुती म्हणाला—“तर मग तुझ्या तोंडांत उडी मारता येईल एवढा सोडा ‘आ’ कर !” असे सांगून मारुतीने आपले शरीर वहा घेऊन मोठे केले. रगेच सुरसेने आपले तोंड वीस घेऊन मोठे केले. मारुतीला राग आला. त्याने आपले शरीर वाढवून तीस

बोझत केले. सुरसेने आपले तोंड वाळीत घेऊन मोठे केले. मारुतीने आपले शरीर पन्नास घेऊन वाढवले. अशा तऱ्हेने चढाओढ करीत मारुतीने आपले शरीर नव्वद घेऊन वाढविले तर सुरसेने आपले तोंड शंभर घेऊन.

पण मारुतीला गरिमा हाकीबरोबर अणिमा हाकीवेस्वीळ माव होती. त्याने एकदम आपले शरीर माझी एवढे केले व सुरसेच्या तोंडांत उडी मारून बाहेर निघून आला आणि म्हणाला—“माते ! ब्रह्मदेवाने तुला दिलेला बर पूर्ण झाला आहे. मी तुझ्यासमोर आलो व म्हणून तुला मला गिळतां आले. पण मी आतां बाहेर आलो आहे आतां तरी मला सोडशील ? मला सीता मातेच्या दर्शनाला जाऊ दे !”

सुरसेने गायसिणीचे रूप सोडले व आपले सामान्य रूप घेऊन म्हणाली—“तुं आरच्या कार्यांत यत्नस्वी होशील. राम व सीता यांची भेट करून दे !”

मारुती पुढे निघाला. समुद्रांत सिंहक नांवाचा एक राक्षस रहात होता. त्याला एक अपूर्व शक्ति प्राप्त होती. आकाशांत कोणी फली किंवा जीवत्रन्तु उडत असतां

त्यांची सांबली जरी पाण्यांत पडली तरी ती त्याला घरता येत असे. त्याला मारुतीची सांबली दिसली. त्याने मारुतीला खाऊन आपली शूक वागविण्याचे ठरविले.

त्याने सांबली घरण्याबरोबर मारुतीचा वेग कमी झाला. त्याला कळले की त्याला कोणी तरी घरलेले आहे. त्याचबरोबर त्याला सुग्रीवाने सांगितलेली गोष्ट आठवली की समुद्रांत सांबली घराणारा एक जन्तु आहे. तोच हा प्राणी कसावा हे अनुमान लावायला मारुतीला थोडा सुडां उशीर लागला नाही.

मास्तीने पुष्कळ दूर त्याला रेटत नेण्याचा प्रयत्न करून पाहिला. पण तो प्रयत्न फुकट गेला. तेव्हा मास्तीने आपले शरीर बांदविले. सिंहकाने पण आपले तोंड बांदविले. मास्तीने त्याच्या तोंडात सूक्ष्म दृष्टीने पाहून त्याचे मर्मे ओळखून घेतले आणि षट्कन प्रवेश केला. त्याने सिंहकाच्या मर्मस्थळावर आघात करून त्याचा वध केला आणि त्याचे तोंड बंद होण्यापूर्वी बाहेर निघून आला. सिंहक रक्त ओकला आणि मटांगळ्या त्याचे लागला. त्याचे प्रेत पाण्यावर तरंगू लागले.

सिंहक राक्षसाचे प्रेत पाण्यावर सरंगत असलेले पाहून आकाशात फिरणाऱ्या मुर्ताना परमानंद झाला. त्यांनी मास्तीचे स्तोत्र गायला सुरवात केली.

मास्ती पुढे निघाला. थोड्या वेळाने त्याला दूर पलीकडचा किनारा दिसू लागला.

सुरवातीला जंगल होते. पुढे लंका द्वीप व तेथील वृक्ष, रुखा व पर्वत प्रदेश स्पष्ट दिसू लागले. समुद्राला येऊन भिल्लपाच्या नद्यांची अनेक पुर्वेपण त्याला दिसली.

मास्तीला तितक्यांत आठवले की त्याचे शरीर काही मोठे आहे. त्याला पाहून कोणी राक्षस घेत आहे असा संशय लंकावासियांना येईल व आत प्रवेश मिळणे कठीण जाईल. जे काय साध्य करून घेण्यासाठी आपण आलो आहो ते विषयतां कामा नये, म्हणून त्याने आपले शरीर रुढान करून घेतले.

त्याच रूषाने तो अखंड नांवाच्या पर्वतावर उतरला. पर्वताला अनेक शिखरे होती. अग्नि, कणस, काजू बगैरेची झाडे त्यावर होती. दूर भिक्कू पर्वतावर त्याला लंकापुत्री दिसली. ती देवेंद्राच्या अपरावतीसारखीच किंबहुना त्याहून जास्त सुंदर होती.

इजिप्त देशाच्या दक्षिणेकडील लोकांचा मवू सिबेल (शेन) हे एक देवूत आहे. हे त्या देशाच्या प्राचीन विल्लफलेने उत्पन्न कधीच नव्हते. कॅनॉनल अल्फा हारांत कोरलेल्या प्रतिमा शिबेले द्वितीय याच्या आहेत, त्यांची उंची ६५ फूट आहे. ३२०० वर्षांपूर्वी शिबेलेस यांनी ही देवूत बांधली शिबेलेस तिसरी नावा जन्म इ. स. पू. १३१० मध्ये झाला. इ. स. पू. १३१२ मध्ये त्याच्या ८५ वर्षांच्या मृत्यू साठी,

